

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Annamari Realo

EESTI KANDIDEERIMISE PÕHJENDAMINE ARKTIKA NÕUKOGU
VAATLEJARIIGIKS:
HUVIDE, IDENTITEEDI JA REGIOONI KUJUTAMINE AASTATEL 2019–2021

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Professor Eiki Berg

Tartu 2025

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 9238 sõna

Annamari Realo, 19. mai 2025

Annotatsioon

Käesolev bakalaureusetöö uurib, kuidas Eesti põhjendas oma kandideerimist Arktika Nõukogu vaatlejariigiks aastatel 2019–2021. Tuginedes kriitilise geopoliitika ja regioonide kujunemise teooriatele, analüüsitakse kuidas Eesti nii ennast kui Arktikat esitas, kasutades territoriaalseid ja globaalseid narratiive, et õigustada oma huvi piirkonna vastu, kuhu ta geograafiliselt ei kuulu.

Töö keskendub kolmele uurimisküsimusele: kuidas Eesti esitles oma huve ja panust Arktika Nõukogusse, kuidas Eesti kujutas Arktikat ning ennast seoses Arktikaga. Selleks analüüsitakse temaatilise analüüsi meetodil ametlikke dokumente, kõnesid, pressiteateid ning muid materjale, milles Eesti välispoliitika esindajad tutvustasid Eesti Arktika-poliitikat.

Analüüsi tulemused näitasid, et Eesti kasutas oma Arktika Nõukogu vaatlejariigi kandidatuuris kahte vastanduvat, kuid teineteist täiendavat narratiivi. Ühelt poolt rõhutati Eesti Arktika-lähedast identiteeti geograafiliste, looduslike ja kultuuriliste sarnasuste kaudu. Teiselt poolt toodi esile globaalne vastutus ja õigus osaleda piiriüleses koostöös, viidates üleilmse mõjuga teemadele nagu kliimamuutus ja digitaalne ühenduvus.

Töö tulemused täiendavad olemasolevaid arusaamu selle osas, kuidas Arktikaga-välised riigid enda osalust ja huvi Arktikas põhjendavad.

Abstract

This thesis examines how Estonia justified its application for observer status in the Arctic Council between 2019 and 2021, focusing on the country's interests and representation of the Arctic region. Employing a critical geopolitics perspective and region-building theories, the study examines how Estonia's representations of itself and the Arctic, employ territorial and global narratives to justify its involvement and interest in the Arctic, despite not belonging to the region.

Through thematic analysis of official documents, the study aims to answer three central research questions: how Estonia presented its interest in and potential contribution to the Arctic Council, how Estonia depicted the Arctic region, and how Estonia represented its own position in relation to the Arctic.

The analysis revealed that Estonia employed two contrasting yet complementary narratives in its candidacy for observer status in the Arctic Council. On one hand, Estonia emphasised its Arctic-adjacent identity through geographical, natural, and cultural similarities with the region. On the other hand, it highlighted a global responsibility and the right to participate in global multilateral cooperation, pointing to the global relevance of Arctic issues such as climate change and digital connectivity. The findings contribute to existing understandings of how non-Arctic states justify their interest and engagement in the Arctic region.

Sisukord

Sisukord.....	5
1. Sissejuhatus	6
2. Teoreetiline raamistik	10
2.1. Kriitiline geopoliitika	10
2.2. Regioonide kujunemine	11
2.3. Mis on Arktika?	12
2.4. Võistlevad narratiivid Arktikast	14
2.5. Väliste toimijate roll ja võimalused.....	16
3. Eesmärk ja meetod.....	19
3.1. Uurimuses kasutatud andmekogu.....	19
3.2. Teemaatilise analüüsi	21
3.3. Teemaatilise analüüsi läbiviimine	22
4. Analüüs.....	24
4.1. Eesti huvid ja võimekus Arktikas.....	24
4.2. Territoriaalsed narratiivid	28
4.3. Globaalsed narratiivid.....	32
4.4. Arutelu	35
5. Kokkuvõte	38
Kasutatud kirjandus	41
Analüüsitud andmekogu	44
Lisa 1	48

1. Sissejuhatus

Arusaamad ja ettekujutused Arktikast on läbi ajaloo pidevalt muutunud. 19. sajandi Euroopa avastusretkede ajal kujutati Arktikat kui maailma äärel paiknevat tundmatut ja vallutamata tühja maad. Külma sõja ajal omandas piirkond uue tähenduse, kujunedes oluliseks geopoliitilise vastasseisu keskpunktiks. Tänapäeval nähakse Arktikat ühtaegu kui põlisrahvaste kodumaad, rahvusvahelise teaduskoostöö sihtpiirkonda ning strateegiliselt ja majanduslikult tähtsat territooriumi, mida Arktika riigid soovivad ühtaegu nii valitseda, kaitsta kui majandushuvides ära kasutada (Steinberg, Tasch, Gerhardt, Keul, & Nyman, 2015).

Tänapäeva Arktika ei ole enam ülejäänud maailmast eraldatud piirkond, vaid osa globaalsetest keskkonna- ja majandussüsteemidest. Seal toimuvad muutused omavad otsesest mõju kogu maailmale. Samuti mõjutavad üleilmsed protsessid, alates kliimapoliitikast kuni ressursinõudluseni, Arktika arengut. Selle kasvava seotuse tõttu on Arktika vastu huvi tundvate riikide ja huvigruppide hulk viimastel kümnenditel märgatavalt kasvanud (Knecht & Keil, 2013).

Kui varasemalt olid Arktika valitsemisesse peamiselt kaasatud Arktika riigid ja teised piirkondlikud toimijad, siis nüüd soovivad üha aktiivsemalt arutelusse kaasatud olla ka geograafiliselt kaugemal asuvad riigid. Arktika Nõukogu, mis loodi 1996. aastal, on peamine Arktikaga seotud koostööorgan, mille eesmärk on edendada koostööd Arktika riikide, Arktika põlisrahvaste ja muude Arktikaga seotud huvigruppide vahel. Nõukogul on kaheksa täisliiget, kelleks on nn Arktika riigid, kelle territoorium jääb põhjapolaarjoonest (66,5°N) üles poole ning kuus Arktika põlisrahvaid esindavat organisatsiooni. Lisaks osalevad Arktika Nõukogu töös 13 vaatlejariiki, 13 vaatlejastaatuse saanud rahvusvahelist organisatsiooni ja 12 valitsusvälist organisatsiooni (Arctic Council Secretariat, 2023).

Arktika Nõukogu keskendub kestlikule arengule ja keskkonnakaitsele. Kuigi selle otsused ei ole õiguslikult siduvad, on Arktika Nõukogu töö kaudu saavutatud mitmeid olulisi rahvusvahelisi kokkuleppeid neis valdkondades. Suurem osa Arktika Nõukogu tegevusest toimub kuues töörühmas, mis keskenduvad praktilistele kliima- ja keskkonnaalastele teemadele. Arktika Nõukogu tegevust juhivad iga kahe aasta tagant toimuvad ministrite kohtumised, mis lähtuvad töögruppide tegevusest. Nendel kohtumistel lepitakse üksmeelselt kokku üldistes prioriteetides, mille elluviimise eest vastutavad liikmesriigid ise (Rottem, 2020).

Arktika-välise riikide jaoks tähendab vaatlejastaatus võimalust osaleda Arktika Nõukogu töös vaatamata sellele, et nad geograafiliselt Arktikas ei asu. Vaatlejastaatuse saamine eeldab aga kõigi täisliikmete konsensuslikku heakskiitu. Seega oodatakse kandidaatidelt aktiivset kampaaniat põhjendamaks nende soetust Arktikaga ning võimekust panustada piirkonna olulistel teemadel. Vaatlejastaatusega riikide arv on kasvanud neljast liikmest 1998. aastal 13 liikmeni 2017. aastal (Filimonova, Obydenkova, & Rodrigues Vieira, 2023).

Eesti Valitsus kiitis 14. novembril 2019. aastal heaks Eesti taotluse saada Arktika Nõukogu vaatlejariigiks ning Välisministeerium alustas 2020. aasta jaanuaris taotluse ettevalmistamist (Välisministeerium 2020a). Aasta hiljem, 9. novembril 2020. aastal esitas Eesti ametlikult oma taotluse Arktika Nõukogu vaatlejariigi staatuse saamiseks (Välisministeerium 2020c). 20. mail 2021. aastal toimus Arktika Nõukogu ministrite kohtumine Reykjavíkis, kus vaatlejastaatust taotlevate riikide kohta otsuseid ei langetatud, sest Nõukogu ei jõudnud konsensusele ühegi uue liikme osas (Välisministeerium 2021f).

Sellest tulenevalt toimus aastatel 2019 kuni 2021 Eesti välispoliitiliste esindajate poolt aktiivne kampaania, mille eesmärk oli tutvustada Eesti kandidatuuri nii siseriiklikule kui rahvusvahelisele publikule. Toimusid mitmed seminarid ja konverentsid koostöös erinevate partneritega. President Kersti Kaljulaid ja välisminister Eva-Maria Liimets esitlesid Eesti kandidatuuri rahvusvahelistel foorumitel. Lisaks avaldati arvamused ja pressiteateid, mis selgitasid Eesti huve ja ambitsioone Arktika suunal. Ametlikest välispoliitika kujundajatest osalesid selles protsessis Riigikogu väliskomisjon, välisminister, välisministeeriumi ametnikud ning ka Eesti Vabariigi president. Eesti on kinnitanud, et jätkab kandideerimisprotsessiga, kuid muutunud julgeoleku olukorra tõttu ei ole uut võimalust tekkinud (Välisministeerium, 2025).

Selle kohta, kuidas Eesti, kui geograafiliselt Arktikas mitte asuv riik, oma kandidatuuri Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks aastatel 2019-2021 põhjendas ja õigustas, puudub süstemaatiline ülevaade. Selle lünga plaanib täita käesolev uurimistö, mille eesmärgiks on analüüsida, kuidas Eesti põhjendas oma kandideerimist Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks aastatel 2019–2021.

Uurimistö eesmärgist lähtuvalt on püstitatud kolm uurimisküsimust:

1. Millisena esitles Eesti enda huvi Arktika Nõukogus osalemise vastu ning omapoolset võimalikku panust Arktika Nõukogu töösse kandideerimise protsessi käigus?
2. Kuidas esitles ja kujutas Eesti selle protsessi käigus Arktikat?

3. Kuidas esitles ja kujutles Eesti ennast Arktikaga seoses selle protsessi käigus?

Käesolev uurimistöö oluline mitmel tasandil. Esiteks täidab see olulise lünga, pakkudes põhjaliku ülevaate Eesti Arktika Nõukogu vaatlejariigiks kandideerimise protsessist ning selle käigus välja toodud Eesti huvidest ning omapoolsest panusest Arktika Nõukogusse.

Teiseks laiendab käesolev töö arusaama sellest, millist kuvandit Arktikast Eesti kandidatuur vaatlejariigiks edendas. Kuna arusaamad Arktikast ei ole staatilised, vaid muutuvad sõltuvalt osalejate huvidest ning vaatenurkadest, on oluline uurida, kuidas Eesti riigina, kes piirkonna teemadel soovib kaasa rääkida, Arktikat mõtestab.

Kolmandaks pakub käesolev töö uudse vaatenurga sellele, kuidas riigid, kes ei asu geograafiliselt Arktikas – nagu Eesti – püüavad sellest hoolimata end Arktikat käsitleva diskussioonis legitiimsete osalistena positsioneerida.

Käesoleva uurimistöö keskne argument tugineb kriitilise geopoliitika ja regioonide kujunemise teooriatele. Argument seisneb selles, et Eesti taotlus Arktika Nõukogu vaatlejariigiks saamisel väljendab aktiivset regiooni ja identiteedi kujundamist, mille kaudu Eesti püüab õigustada enda positsiooni Arktika suhtes, rakendades samaaegselt nii territoriaalseid kui ka globaalseid narratiive. Just seetõttu on käesolevas töös asjakohane kriitilise geopoliitika lähenemine, mis aitab analüüsida ja lahti mõtestada, mis viisidel riigid loovad tähendusi ja seoseid geograafiliste piirkondadega.

Uurimistöös vastatakse püstitatud uurimisküsimustele kvalitatiivse tekstianalüüsi, täpsemalt temaatilise analüüsi abil. Analüüs põhineb aastatel 2019-2021 avaldatud artiklite, pressiteadete, kõnede ning konverentside ja seminaride transkriptsioonidel, kus Eesti esindajad tutvustasid Eesti Arktika-suunalist poliitikat nii kodumaisele kui rahvusvahelisele publikule. Töö fookus on Eesti välispoliitika kujundamisega seotud institutsioonide esindajate tekstidel, kuna just nemad esindasid ja kujundasid aktiivselt Eesti välispoliitikat Arktika suunal.

Käesolev uurimistöö koosneb sissejuhatusel lisaks neljast sisulisest peatükist. Järgmises peatükis antakse ülevaade töö teoreetilisest raamistikust, milleks on kriitiline geopoliitika ja regioonide kujunemise teooria. See peatükk tutvustab põhilisi kontseptsioone ja lähenemisi, millele käesolev uurimistöö tugineb, eesmärgiga luua selge alus Eesti põhjenduste analüüsiks. Kolmandas peatükis tutvustatakse uurimistöö metodoloogiat ja allikaid, seletades lahti valitud metodoloogia rakendamise põhjendused ning kirjeldades analüüsitud andmeallikat valikut ja analüüsi protsessi. Neljandas peatükis esitatakse analüüsi tulemused ja arutletakse nende üle

eelpool tutvustatud teoreetiliste käsitluste lõikes. Viendas peatükis esitatakse uurimistöö kokkuvõte.

2. Teoreetiline raamistik

2.1. Kriitiline geopoliitika

Selle töö teoreetiliseks aluseks on kriitilise geopoliitika raamistik. Erinevalt klassikalisest geopoliitikast, mis käsitleb geopoliitikat kui objektiivset ja neutraalset uurimissuunda rahvusvahelistes suhetes, keskendub kriitiline geopoliitika sellele, kuidas ajalis-ruumilised tähendused kujunevad sotsiaalsete ja poliitiliste protsesside tulemusena. Need tähendused võimaldavad tõlgendada võimusuhteid ja poliitilise elu dünaamikaid (Kuus, 2017).

Kriitiline vaatenurk rõhutab, et geopoliitilised arusaamad maailmast ei ole objektiivsed tõesed, vaid diskursused. Diskursus on teatud mõtlemise ja keelekasutuse viisi, mille vahendusel edastatakse narratiive iseolemise ja suhetest teiste samaväärsete sotsiaalruumiliste konstruktsioonidega. Need narratiivid ei ole neutraalsed ega juhuslikud. Geopoliitilised toimijad rõhutavad paratamatult narratiivides oma huvidega ühtivaid vaatenurki ning eiravad teisi käsitlusi. Seetõttu kriitiline geopoliitika uuribki, kuidas olemasolevad narratiivid tekivad ning proovivad mõista millised eeldused nende aluseks on (Toal, Dalby, & Routledge, 2006).

Kuus (2017) osutab, et kuigi geopoliitilised diskursused sünnivad valdavalt võimukeskustes nagu USA või Lääne-Euroopa suurriigid, osalevad ka väikeriigid nende loomises. Väikeriigid võtavad üle, kohandavad ja isegi loovad uusi geopoliitilisi arusaamu, lähtudes oma konkreetsetest huvidest ja vajadustest. Nii ei ole geopoliitilised diskursused pelgalt domineerivate jõudude peegeldus, vaid sisaldavad ka väiksemate toimijate aktiivset panust.

Samuti toob kriitiline geopoliitika esile identiteedi rolli, tuues välja, et geopoliitilised diskursused mitte üksnes ei kirjelda maailma, vaid mõjutavad ka riikide identiteete. Lisaks riigi geograafilisele positsioneerimisele on eristumine teistest riikidest oluline osa riigi identiteedi kujundamisest. Kui traditsiooniline geopoliitika eeldab, et riikide käitumise määrab nende geograafiline asukoht iseenesest, siis kriitiline geopoliitika küsib, kuidas ja mida oma asukoha puhul rõhutatakse ning esile tuuakse.

O'Tuathail ja Dalby (1998) eristavad kolme geopoliitika tasandit: formaalne, populaarne ja praktiline geopoliitika. Formaalne geopoliitika hõlmab ekspertide ja teadlaste poolt loodud teoreetilisi käsitlusi. Populaarne geopoliitika viitab meedias ja kultuuris levinud arusaamadele, mis mõjutavad avalikku diskursust. Praktiline geopoliitika sisaldab poliitikute ja institutsioonide tegevust, millega kujundatakse riigi välispoliitikat. Kuus (2017) toob välja, et praktiline geopoliitika ühendab ametliku poliitika autoriteetsuse ja populaarsete kultuuriliste

metafooride lihtsuse, muutes keerulised poliitilised küsimused ühiskonnale mõistetavaks ja usutavaks. Ehkki geopoliitilised narratiivid võivad sisaldada vastuolusid ja eriarvamusi, kujunevad need sageli välja jagatud eelduste pinnalt, mis annavad neile ühiselt mõistetava ja veenva tähenduse.

2.2. Regioonide kujunemine

Kriitiline geopoliitika käsitleb regioone mitte ainult geograafiliste kontseptsioonide, vaid sotsiaalselt ja poliitiliselt konstrueeritud üksustena. Seega on regioonide kujundamine (*region-building*) protsess, läbi mille erinevad toimijad määratlevad millised territooriumid kuuluvad ühte regiooni, millised väärtused või tunnused neid seovad ning milline roll sellel regioonil globaalses poliitikas on. See tähendab, et regioonid ei ole objektiivset reaalsust peegeldavad ega iseenesestmõistetavad geograafilised üksused, vaid sotsiaalsed konstruktsioonid, mille tähendus ja olemus aja jooksul muutuvad.

Paasi (1986, 2010) käsitluse kohaselt on regioonide teke ja kujunemine dünaamiline protsess, milles võib eristada nelja etappi. Esmalt kujunevad välja regiooni territoriaalsed piirid. Seejärel omandab regioon sümboolse identiteedi, mis väljendub selle nimes, sümbolites, ajaloo ja kultuurilistes narratiivides, mis regioonile tähenduse ja kuuluvuse annavad. Kolmandas etapis regioon institutsionaliseerub, ehk toimib ühiskonna ametlikes ja mitteametlikes struktuurides. Viimane etapp seisneb regiooni kinnistumises kollektiivsesse teadvusesse, muutudes osaks inimeste kollektiivsest identiteedist ja tunnetusest. Paasi (1986, 2010) rõhutab, et see protsess on pidev ja ajaloo muutuv, regioonide tähendus võib iga hetk ümber kujuneda või kaduda.

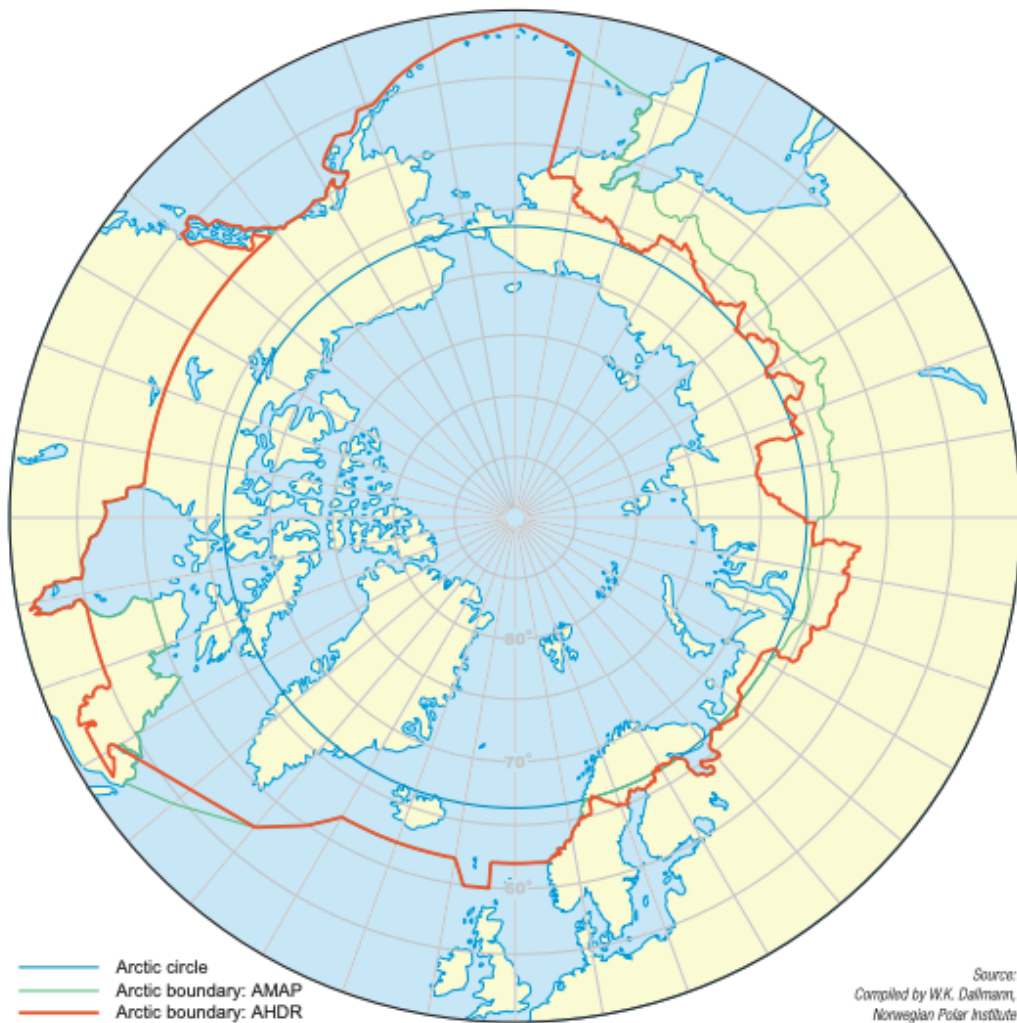
Neumanni (1994, 2003) regioonide kujundamise teooria rõhutab samuti, et regioonid kujunevad regiooni siseste ning väliste toimijate dialoogi tulemusena. See tähendab, et regioonide piirid ja tähendus ei ole fikseeritud, vaid neid konstrueeritakse ja rekonstrueeritakse pidevalt vastavalt sellele, millised toimijad – sealhulgas riigid, rahvusvahelised organisatsioonid, teadlased või meedia – selles osalevad ning milliseid huve, arusaamu ja eesmärke nad selle kaudu väljendavad. Iga regiooni loomine sisaldab seega valikuid selle kohta, keda ja mida regiooni hulka arvatakse. Neumann (2003, lk. 172-173) rõhutab ühtlasi, et regionaalse identiteedi muutumise kõrval on pidevas teisenemises ka regiooni territoriaalsed piirid, sest iga regiooni kuuluv riik püüab kujundada oma arusaama regioonist viisil, mis asetab just selle riigi regiooni kesksele positsioonile, nii funktsionaalses kui geograafilises tähenduses. Kokkuvõttes saab järeldada, et nii regioonide tähendus kui koosseis on pidevas muutuses vastavalt sisemistele ning välistele protsessidele.

2.3. Mis on Arktika?

Rakendades Paasi (1986, 2020) ja Neumanni (1994, 2003) regioonide kujundamise käsitlusi Arktikale on ilmne, et Arktika piiritletus ja kuvand ei ole olnud püsiv, vaid seda on kujundatud erinevate narratiivide ja institutsioonide kaudu. Arktika tähendus on aja jooksul oluliselt muutunud ning see on jätkuvalt olemuslikult vaidlustatud kontseptsioon nii territoriaalses kui ka sümbolises mõttes.

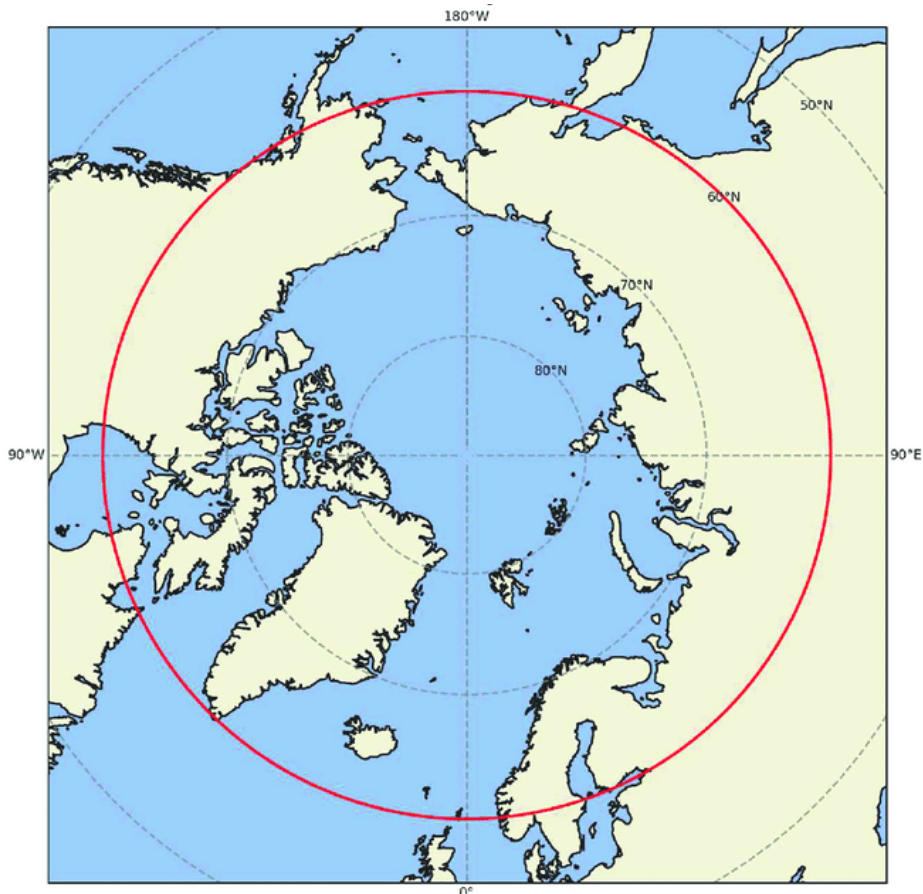
Keskitalo (2004, 2007) toob välja, et Arktika geograafilised piirid ning sellega seotud identiteet on oluliselt laienenud. Tänapäevane kontseptsioon Arktikast tekkis külma sõja lõpus teatud Arktika riikide, eriti Kanada, huvide põhjal, mis viis fookuse külma sõja aegsetelt pingetelt keskkonna-alasele koostööle. Arktika Nõukogu loomine 1996. aastal tähistas seega olulist institutsionaliseerumise sammu, millega kinnistati idee Arktikast kui rahvusvahelise koostöö piirkonnast. Tulenevalt Arktika Nõukogu põhifunktsioonist koordineerida teadus- ja keskkonnakoostööd, edendati nõukogu loomisega ka Arktika kuvandit, tuues selle keskmesse geopoliitiliste pingete asemel rahvusvahelise koostöö. Kuigi hilisema tegevuse käigus tekkis Arktika Nõukogu liikmete vahel konflikte majandusliku arengu osas ning uue suunana lisandusid kliimamuutusega seotud tegevused, on Arktika Nõukogu tegevuse peamine fookus olnud keskkonnaalasel tehnilisel koostööl (Keskitalo, 2007). Nii on tekkinud Arktikale kuvand kui erilisest piirkonnast, kus koostöö ühishuvide nimel toimib vaatamata muudele lahkarvamustele ja kasvavatele globaalsetele pingetele (Young, 2011).

Arktikat tähendust kujundavaid osalevaid osapooli on märkimisväärselt palju. Sellega on seotud Arktikas paiknevad riigid, sealseid põlisrahvaid esindavad organisatsioonid ning lisaks vaatlejaliikmed ning erinevad keskkonnaorganisatsioonid. Samas on Arktika Nõukogu täisliikmeteks vaid kaheksa riiki, kelle territoorium ulatub polaarjoonest (66,5°N) põhjapoole (sh Ameerika Ühendriigid (USA), Island, Kanada, Norra, Rootsi, Soome, Taani ja Venemaa), kellest omakorda ainult viiel (Kanada, Norra, Taani, Venemaa ja USA) on otsene ligipääs Põhja-Jäämerele ning sellega justkui kaasnev tugevam territoriaalne õigus Arktikale (Knecht, 2013).

Joonis 1. Arktika erinevad määratlused: Põhjapolaarjoon, Arktika Keskkonnaseire Programmi (AMAP) ja Arktika Inimarengu Aruande (AHDR) alusel määratletud ala. (Arctic Human Development Report, 2004)

Kui varasematel perioodidel tähistas Arktika kitsamalt polaaralasiid (vt Joonis 1), siis hilisemas tähenduses kasutatakse tihti Arktika määratlemiseks 60ndat laiuskraadi, mis kaasab näiteks suure osa Skandinaavia riikide territooriumitest (vt Joonis 2). See definitsioon on selgelt poliitiline määratlus Arktika riikide huvides ning näitab veelkord, et ühte selget territoriaalset piiri Arktikale ei ole. Erinevad Arktika organisatsioonid kasutavad uurimistöös tihti paindlikke ja riigipõhiseid määratlusi, lähtudes konkreetse uurimisteevale sobivast definitsioonist. Näiteks Arktika Inimarengu Raport, *AHDR* (2004) võtab kasutusele ühe kõige läbimõelduma definitsiooni, kasutades iga Arktika riigi puhul erinevat siseriiklikku määratlust ning piirkondlike piire (Joonis 1).

Joonis 2: 60 N laiuskraad (Huang jt., 2021)

Kokkuvõtteks ei ole Arktika bioloogiliste ega geograafiliste tunnuste põhjal üheselt piiritletav, ning ei esine konkreetset loodusliku piiri, mis eristaks Arktikat muust maailmast. Ka poliitilistelt ja kultuuriliselt ei moodusta Arktika selgelt eraldiseisvat üksust (*AHDR (Arctic Human Development Report)*, 2004; Keskitalo, 2007). Piirkond on jagatud mitme riigi vahel ning kuulub nende riikide suveräänsuse alla.

2.4. Võistlevad narratiivid Arktikast

Hoolimata Arktika Nõukogust kui ühtsest institutsionaalse koostööformaadist, ei ole see takistanud riikidel Arktikast väga erinevate kirjelduste ja arusaamade kujundamist, lähtuvalt oma huvidest ning eesmärkidest. Arktika Nõukogu tegevus ja Arktika valitsemisega seotud küsimused on need erinevused eriti nähtavaks muutnud, puudutades nii Arktika valitsemise viise, legitiimseid osalejaid kui ka regiooni olemuslikku tähendust laiemas globaalses kontekstis (Busch, 2023). Riikide erinevaid käsitusi Arktikast võib käsitleda narratiividena. Auerswald (2020) defineerib narratiive kui lugu, mille kaudu seotakse erinevad osapooled,

tegevused ja motiivid üheks tervikuks. Narratiivide eesmärk on alati mõjutada, selgitades maailma ning selle läbi arusaami kas muutes või kinnistades.

Auerswald (2020) identifitseerib kolm keskset sisemist konflikti Arktika Nõukogu liikmesriikide vahel, mis peegeldavad sügavamaid strateegilisi ja ideoloogilisi erisusi. Esiteks edendavad Arktika riigid erinevaid narratiive majandusarengu ja keskkonnakaitse osas. Teiseks avaldub konflikt Põhja-Jäämere valitsemise osas: viis riiki, kelle rannik piirneb Põhja-Jäämerega, pooldavad pigem riigikesksusel põhinevat valitsemist, samas kui teised liikmesriigid eelistaksid laiapõhjalisemat, multilateraalset lähenemist. Kolmandaks tuuakse välja geopoliitiline rivaliteet suurriikide vahel, mida võib mõista ka kui antihegemoniliste jõudude väljakutse esitamist.

Young (2020) leiab sarnaselt, et algne narratiiv Arktikast kui rahutsoonist, milles Arktikat määratleti ennekõike koostöö ja teaduse kaudu, on üha enam asendumas teistsuguste ja isegi vastuoluliste tõlgendustega. Need hõlmavad Arktika rolli kliimakriisis, piirkonna majanduslikku potentsiaali ning suurriikidevahelist konkurentsi, kuhu on lisandunud ka Arktikast kaugemal asuvad riigid nagu näiteks Hiina.

Steinberg ja kolleegid (2015) rõhutavad, et erinevad narratiivid Arktikast ei puuduta ainult riike ning rahvusvahelist poliitikat. Põlisrahvaste organisatsioonidel ja teistel ühiskondlikel gruppidel on oma identiteet ja narratiivid, mis tihti ei ühti riikide huvide või narratiividega. Steinberg jt (2015) kirjeldavad kuut erinevat laiemat Arktika kuvandit, mille seas on nii loodusvaradega seotud pragmaatilised käsitlused, põlisrahvaste enesemääratlus kui ka keskkonnakaitse põhinevad narratiivid. Sedasorti lähenemine viitab sellele, et Arktika ei hõlma pelgalt strateegilisi või majanduslike küsimusi, vaid ka identiteediloomet ja seda toetavaid väärtusi.

Eeltoodud narratiivid ja kujutlused jõuavad kõige fundamentaalsema regiooni puudutava lahkarvamuseni, mis Arktika valitsemist ja sellele kaasatud osapooli puudutab. Nimelt, kas Arktikat tuleks käsitleda kui piirkonnana, millele rakendub tavapärane rahvusvahelise õiguse raamistik, või kui erandlikku geograafilist üksust, kus traditsiooniline suveräänsusloogika ei kehti ja mis vajab laiemat globaalset sekkumist ja valitsemist (Bennett, 2015; Knecht & Keil, 2013; Steinberg jt., 2015; Vääänen & Zimmerbauer, 2020).

Riigikeskne narratiiv, mida toetavad nn Arktika viisiku riigid (Kanada, Norra, Taani, Venemaa ja USA) põhineb eeldusel, et Arktika on suveräänsete riikide jurisdiktsiooni all olev

territoorium, mille valitsemine kuulub ainuõiguslikult neile. See positsioon sai konkreetse väljenduse 2008. aastal Ilulissati deklaratsioonis, kus nimetatud viis riiki kuulutasid, et neil on ainuõigus Arktika õigusküsimuste lahendamiseks olemasolevate rahvusvaheliste lepingute alusel (Steinberg jt., 2015, 2-3). Seda nähti reaktsioonina nii Venemaa territoriaalsele enesekehtestamisele, kui Venemaa paigutas 2007. aastal lipu Põhja-Jäämere merepõhja põhjapunkti, kui ka sellele, et jää sulamine oli seadnud senised piirid ja jurisdiktsioonid kahtluse alla. Seepärast on ka Arktika Nõukogu proovitud hoida põhiliselt teadusliku koostöövõrgustikuna ning mitte lastud sel muutuda laiemate volitustega poliitikat kujundavaks organisatsiooniks. Sel viisil püüavad Arktika viisiku riigid rõhutada, et Arktika on nii öelda tavaline piirkond, kus kehtib tavaline suveräänsusloogika (Steinberg & Dodds, 2015)

Samas on seda suveräänsusel põhinevat lähenemist teiste toimijate poolt vaidlustatud. Ühelt poolt on loodusvarade rikkus ja majanduslikud võimalused pannud rõhu Arktikale kui globaalsele ühisvarale, millele peaks kõigil olema ligipääs. Teisalt on territoriaalsele valitsemisloogikale väljakutseks põlisrahvaste riikide ülene identiteet (Steinberg jt., 2015). Globaalses kontekstis on samuti oluline Arktika sümboolne roll kliimamuutuses, olles üks vähesid piirkondi, mille keskkonnaseisundi halvenemine võib otseselt mõjutada kogu planeeti. Seega on ka mitmeid olemasolevaid argumente toetamaks multilateraalsemat lähenemist Arktika valitsemisele (Knecht & Keil, 2013).

2.5. Väliste toimijate roll ja võimalused

Eeltoodud narratiivid Arktikast jätavad lahtiseks Arktika-väliste riikide rolli ning nende mõju ja võimalused piirkonnas. Kliimamuutusest tingitud protsessid on kahtlemata oluliselt kasvatanud väliste riikide huvi piirkonna vastu. Kasvuhoonegaaside koguse suurenemine atmosfääris on põhjustanud temperatuuri tõusu, mis on kaasa toonud Arktikas jääkatte ulatusliku taandumise. See areng on muutnud Arktikas tegutsemise lihtsamaks ning seega loonud regioonis uusi ärivõimalusi. Jää sulamine võimaldab paremat ligipääsu Arktika loodusvaradele ja avab uusi mereteid, mis muudavad globaalse kaubanduse logistilisi võimalusi. Seetõttu on kasvanud Arktika tajutud strateegiline tähtsus, tuues kaasa nii majanduslikud kui ka sellest tingitud julgeolekualased kaalutlused (Solli, Elana, & and Yennie Lindgren, 2013).

Selles kontekstis on mitmed Arktika-välised riigid ja organisatsioonid, sealhulgas Euroopa Liit, Ühendkuningriik ning Aasia riikidest Lõuna-Korea, Hiina ja Singapur, hakanud aktiivselt kujundama enda Arktika poliitikaid (Bennett, 2015; Depledge, 2013; Kim & and Stenport,

2021; Solli jt., 2013; Väättänen & Zimmerbauer, 2020). 2013. aastal kui Arktika Nõukogu laiendas vaatlejariikide ringi ja uute liikmetena lisandusid Hiina, India, Itaalia ja teised, tunnustati küll kasvavat rahvusvahelist huvi regiooni vastu, kuid samal ajal rõhutati, et vaatlejariigi staatuse eeltingimuseks on normidest kinnipidamine, sealhulgas Arktika riikide suveräänsuse austamine, rahvusvahelise õiguse järgimine ning Arktika Nõukogu väärtuste toetamine (Arctic Council, 2013).

Erimeelsused selles osas, keda peetakse Arktika legitiimseteks osapoolteks loovad olukorra, kus ka Arktika Nõukogu välised riigid ja muud toimijad saavad lihtsamini oma seotust Arktikaga demonstreerida ja proovida seda ka rahvusvaheliselt kehtestada (Väättänen, 2022). Mida avatum ja mitmetahulisem on regioon, seda rohkem ruumi on ka erinevatel tõlgendustel ja huvidel. Seega saavad ka Arktika välised riigid mängida rolli selle piirkonna kujundamises.

Nagu eelpool välja toodud, loovad ja edendavad riigid vastavalt enda huvidele erinevaid narratiive Arktikast ja selle valitsemisstruktuuridest eesmärgiga õigustada oma legitiimsust Arktika valitsemisel ja/või Arktikat puudutavates teemades kaasa rääkimisel. Bennetti (2015) kohaselt saab neid riikide püüdlusi näidata ennast legitiimsete osalistena Arktikas kirjeldada kahe peamise globaalse narratiivi kaudu.

Esimene neist on juba eelpool mainitud suveräänsuskeskne narratiiv, mis rõhutab Arktikat kui geograafilist piirkonda, mille keskmes on Arktika Nõukogu liikmesriikide vaieldamatu õigus piirkonnas oma äranägemist mööda talitada. Selle lähenemise kohaselt peab kogu ülejäänud maailm austama Arktika riikide piirkondlikku suveräänsust. Arktika-välised riigid peavad siinkohal rõhutama oma geograafilist lähedust Arktikale ning kohalolu piirkonnas (Bennett, 2015, 646-647).

Teine narratiiv rõhub Arktika erakordsusele ning seotusele kliimamuutusega. Selles narratiivis rõhutatakse, et Arktikas asetleidvad keskkonna- ja kliimamuutused mõjutavad tervet planeeti, seega on kõigil riikidel õigus ja kohustus kaasa rääkida Arktika tulevikus. See käsitlus ei näe Arktikat kui geograafilist üksust vaid asetab selle üleilmsesse kliimamuutuste konteksti. Nii avaneb võimalus kujutada Arktikat piiritu ruumina, mille eest lasub mure ja vastutus kogu maailmal. Selline tõlgendusraamistik avab võimaluse laiemale hulgale riikide ringile osaleda Arktikat puudutavates otsustes ja aruteludes, ning nõrgestab Arktika Nõukogu liikmesriikide eksklusiivset õigust otsustada piirkonna käekäigu üle (Bennett, 2015, 647).

Bennett (2015) toob välja, et kuigi enamus Arktika riike toetavad ühte nendest kahest narratiivist – eelkõige esimest – siis Arktika-välised riigid on varasemalt kasutanud samaaegselt mõlemat globaalset narratiivi oma legitiimsuse toetamiseks.

3. Eesmärk ja meetod

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida, kuidas Eesti legitimeeris ja põhjendas oma kandideerimist Arktika Nõukogu vaatljaliikmeks aastatel 2019–2021. Eesmärgini jõudmiseks on seatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Millisena esitles Eesti enda huvi Arktika Nõukogu vastu ning omapoolset võimalikku panust Arktika Nõukogu töösse kandideerimise protsessi käigus?
2. Kuidas esitles ja kujutas Eesti selle protsessi käigus Arktikat?
3. Kuidas esitles ja kujutles Eesti ennast Arktikaga seoses selle protsessi käigus?

Lähtuvalt töö eesmärgist ja uurimisküsimustest kasutatakse käesolevas töös temaatilist analüüsi (Braun & Clarke, 2013; Guest, MacQueen, & Namey, 2012; Naeem, Ozuem, Howell, & Ranfagni, 2023).

Siinkohal on oluline märkida, et uurimuse eesmärk ei ole hinnata analüüsitava tekstide tõesust või faktilist vastavust ega anda detailset kronoloogilist ülevaadet Eesti kandideerimise protsessist Arktika Nõukogu vaatljariigi staatuse taotlemisel, vaid analüüsida ja tõlgendada, milliste argumentide ja kuvandite abil Eesti oma kandidatuuri esitas ja põhjendas.

3.1. Uurimuses kasutatud andmekogu

Eesti kandidatuuri ja Arktika-poliitika analüüs tugineb mitmetel allikatel. Eesti ei koostanud kandidatuuri esitlemiseks ühte ametlikku ja avalikult kättesaadavat poliitikadokumenti. Välisministeerium korraldas kandidatuuri tutvustamiseks mitmeid avalikke konverentse ja seminare, neist osa koostöös teiste Arktika riikidega. Samuti toimus Riigikogu väliskomisjonis avalik istung ning kättesaadavad olid ka teiste istungite protokollid. Seega on analüüsi aluseks kõik kättesaadavad tekstid, mis on seotud Eesti kandideerimisega Arktika Nõukogu vaatljariigi staatuse saamiseks ajavahemikus 2019–2021. Piiratud mahu ja fookuse tõttu keskendub töö üksnes sellele ajaperioodile ning kasutab allikatena vaid ametlikke tekste. Uuring ei hõlma hilisemaid arenguid ega Eesti laiemat ja pikaajalisemat Arktika-poliitikat. Allikad on pärit institutsionaalsetest kanalitest, mis on suunatud kas rahvusvahelisele või kodumaisele publikule ning peegeldavad Eesti ametlikku välispoliitilist positsiooni.

Uuringu eesmärgist tulenevalt kuuluvad uurimuses kasutatud andmekogusse eelnimetatud perioodi Arktika teemalised Riigikogu väliskomisjoni, välisministri, välisministeeriumi ja Eesti Vabariigi presidendi ja seisukohti hõlmavad allikad.

Analüüsi aluseks olevas andmekogus on kokku 33 allikat:

- 3 arvamislugu välisministeeriumi esindajate poolt;
- 6 Riigikogu väliskomisjoni pressiteadet ja istungite protokolle;
- 15 välisministeeriumi pressiteadet;
- 2 intervjuud: üks välisministeeriumi esindaja Märt Volmeriga ja teine president Kersti Kaljulaidiga (salvestused transkribeeriti täismahus);
- 4 avalikku seminari või konverentsi, kus osales mitu esindajat eelnimetatud institutsioonidest (salvestused transkribeeriti täismahus);
- 3 kõne välisministeeriumi esindaja poolt, mis olid kirjalikult täismahus avaldatud.

Analüüsi allikad olid nii eesti- kui inglisekeelsed ning neid loeti ja analüüsiti originaalkeeles. Kuna tekstides esinesid valdavalt samad inimesed, kes kasutasid mõlemas keeles kattuvat kontseptuaalset sõnavara ei tekkinud tõlkimisel keelelisi ega sisulisi keerukusi. Kõik seminaride ja konverentside salvestused transkribeeriti täismahus, et tagada nende võrdne ja ühtne käsitus kirjalike allikatega.

Töö fookuses on ametlik ja institutsionaalne tasand, kuna just need allikad kujundasid Eesti riiklikku välispoliitilist seisukohta ja avalikku kuvandit. Kandideerimisprotsessi kontekstis on oluline uurida, kuidas riik ametlikult põhjendas oma seotust Arktikaga ning milliseid retoorilisi ja poliitilisi strateegiaid selleks kasutati. Kuigi Eesti kampaanias viidati mitmel korral teadlaste ja ettevõtjate huvidele, käsitletakse neid käesolevas uurimuses üksnes sellisena, nagu neid ametlikes tekstides esitati – nende otseseid vaatenurki ega osalust ei analüüsita. Samuti ei käsitleta uurimistöös mitteametlikke seisukohti ega siseriiklikku või ühiskondlikku suhtumist Arktikasse väljaspool ametlikke avaldusi ja sõnavõtte.

Uurimistöös on teadlikult loobutud intervjuude läbiviimisest. Kuna töö eesmärk on analüüsida kandideerimisprotsessi ajal loodud narratiive ja kuvandit, peetakse oluliseks kasutada just sel ajaperioodil loodud ja levitatud allikaid. Tagantjärele tehtud intervjuud kajastaksid vältimatult hilisemat konteksti ning oleksid mõjutatud arengutest, mis toimusid peale 2021. aastat, sest muutunud rahvusvaheline julgeolekuolukord on oluliselt mõjutanud Arktika Nõukogu tööd ning eeldatavasti ka Eesti suhtumist piirkonda. Seetõttu pakuvad vahetult kampaania ajal loodud ametlikud tekstid analüüsiks kõige sobivamat ja usaldusväärsemat allikmaterjali.

3.2. Teemaatiline analüüs

Temaatiline analüüs on sotsiaalteadustes, sealhulgas poliitikauuringutes (vt nt Marandici, 2023; Szostek, 2018; van Noort, 2017) laialt kasutatav kvalitatiivse tekstianalüüsi meetod, mille abil on võimalik saada uuritavast nähtusest mitmekülgne ja ülevaatlik arusaam ning mida on võimalik rakendada paljudes erinevates teoreetilistes raamistiketes (Naeem jt., 2023). Teemaatiline analüüs võimaldab tuvastada, analüüsida ja välja tuua nii andmetes sisalduvaid olulisemaid teemasid ja mustreid kui ka nende laiemat tähendust ja mõju seoses varasemate uuringute või uuritava juhtumi kontekstiga. Teemaatiline analüüs ei piirdu üksnes andmete kirjeldamisega, vaid hõlmab ka nende tõlgendamist, mistõttu eeldab see uurijalt suuremat isiklikku panust (Staller, 2015).

Temaatilisel analüüsil on mitmeid sarnasusi teiste kvalitatiivsete tekstianalüüsi meetoditega, nagu teemaatiline diskursusanalüüs, põhistatud teooria analüüs (*grounded theory analysis*) ning interpretatiivne fenomenoloogiline analüüs (*interpretative phenomenological analysis*). Kõiki neid lähenemisi ühendab sarnane eesmärk, otsida andmestikust korduvaid teemasid või mustreid. Samas erineb teemaatiline analüüs neist ja paljudest teistest meetoditest selle poolest, et see ei ole otseselt seotud ühegi kindla teoreetilise raamistikuga (Guest jt., 2012).

Temaatiline analüüs võib olla oma olemuselt essentsialistlik või realistlik, keskendudes tekstides peegelduva reaalsuse, kogemuste ja tähenduste analüüsile. Samas võib seda rakendada ka konstruktivistlikus võtmes, uurides, kuidas tekstides tähendusi, kogemusi, tegelikkust ja sündmusi luuakse (Braun & Clarke, 2013). Lisaks on teemaatiline analüüs rakendatav kriitilise lähenemise perspektiivis, võimaldades analüüsida uuritavat nähtust selle sotsiaalses kontekstis (Clarke & Braun, 2017).

Protseduurilises mõttes on teemaatiline analüüs struktureeritud protsess, mille käigus uurija:

- a) koostab esmalt andmekogu, tutvub andmetega, vajadusel transkribeerib ja tõlgib tekstid;
- b) kodeerib tekstist süstemaatiliselt välja huvipakkuvad alateemad;
- c) koondab esilekerkinud alateemad laiemaleks teemadeks ning läbib uuesti kogu andmestiku, et veenduda, et midagi olulist ei jääks välja;
- d) kontrollib, kas tuvastatud teemad haakuvad valitud tsitaatidega ning on asjakohased kogu andmestiku kontekstis;
- e) defineerib ja täpsustab leitud teemad;

- f) koostab analüüsitulemuste kokkuvõtte, milles seob leitud teemad uurimuse eesmärgi, teoreetiliste aluste ja varasemate uuringutega (Braun & Clarke, 2006).

Staller (2015) lisaks rõhutab, et temaatilise analüüsi käigus leitud teemad peavad „olema seotud empiirilistes andmetes ilmnevate mustrite ning uurimisküsimusega. Tõlgendamine eeldab teoretiseerimist. Teoretiseerimine tähendab teemade seostamist: (a) laiemate tähendustega, (b) edasiste mõjudega ning (c) varasema teaduskirjandusega. Lühidalt öeldes seostatakse teemad: tekstiga (ehk andmetega), uurimisküsimusega, laiema konteksti, varasema kirjanduse ning uuringu tähenduse ja järeldustega” (lk. 149). Sel ja eelnevalt toodud põhjustel sobib temaatiline analüüs antud töö uurimisküsimustele vastamiseks eriti hästi.

3.3. Temaatilise analüüsi läbiviimine

Analüüsiks välja valitud tekstide temaatiline analüüs viidi läbi eelpool kirjeldatud protsessi (Braun & Clarke, 2006) järgides. Peale tekstide kogumist ja vajadusel transkribeerimist viidi läbi esmane avatud kodeerimine, mille eesmärk oli lähtuvalt kolmest uurimuse eesmärgist tuvastada analüüsitavates tekstides korduvad alateemad ja mustrid. Alateemade koodid loodi analüüsitavatest tekstidest lähtuvalt ning need peegeldavad erinevaid Eesti poolt välja toodud argumente, teemasid, huve, kuvandeid jm Arktika Nõukogu vaatlajastaatuse taotlemise kontekstis.

Vastavalt temaatilise analüüsi protseduurile, toimus järgnevalt leitud alateemade koondamine laiemateks, üldisemateks teemadeks. Temaatiline analüüs on olemuslikult subjektiivne ja interpretatiivne meetod, mis ei taotle „objektiivse“ tõe väljaselgitamist, mida saaks valideerida kordusuuringute abil (Szostek, 2018). Tulemuste ja leitud teemade usaldusväärsuse tõstmiseks esitatakse analüüsi osas illustratiivseid tsitaate, mis toetavad esile kerkinud teemasid. Esile tõstetakse eelkõige need teemad, mis olid andmekogus kõige levinumad, st ilmsid mitmetes kõnedes või muudes dokumentides. Alateemad ja teemad uuringu eesmärkide kaupa on toodud Lisas 1.

Peale teemade kontrollimist ja defineerimist ning tsitaatidega sidumist analüüsiti esile kerkinud teemasid kriitilise geopoliitika ning regioonide kujunemise teooriate vaatenurgast. Kriitilise geopoliitika raamistik võimaldas uurida, kuidas Eesti konstrueeris kandideerimise protsessi käigus territoriaalset kuuluvust ja poliitilist legitiimsust Arktika piirkonnas. Regioonide kujunemise käsitluse abil tõlgendati, kuidas Eesti osales aktiivselt Arktika kui regiooni kujundamises kasutades erinevaid kuvandeid Arktikast, et ennast osana sellest piirkonnast esitleda. Kui esimese tasandi eesmärk oli kaardistada tekstides korduvad motiivid, siis teise

analüüsi osa eesmärk oli tõlgendada, kuidas need motiivid panustasid Eesti enesekuvandi kujundamisse ning Arktika Nõukogu vaatlejastaatuse legitiimsust toetavate narratiivide loomisesse.

4. Analüüs

Uurimistöö tulemuste esitus on jaotatud kaheks põhiosaks. Esimene osa keskendub Eesti poolt esitatud huvidele ja võimekusele Arktika suunal ning vastab töö esimesele uurimisküsimusele. Teine ja kolmas uurimisküsimus käsitlevad seda, kuidas Eesti Arktikat esitles ning kuidas Eesti positioneeris ennast Arktika kontekstis. Kuna Arktika ja Eesti kujutamine selles protsessis on omavahel tihedalt läbipõimunud, siis käsitletakse neid küsimusi tulemuste analüüsi teises osas ühiselt. Arktika ja Eesti esitlemist analüüsitakse kahepeamise eelkirjeldatud globaalse narratiivi perspektiivist, mida Arktika Nõukogusse mitte kuuluvad riigid kasutavad oma kandidatuuri legitiimsuse toetamiseks (vt Bennett, 2015), sest lähtuvalt käesoleva töö teoreetilisest raamistikust kajastavad need kõige markantsemaid erisusi ja kontraste nii Arktika kujutlemises, kui selles kuidas Eesti ennast Arktikaga seoses esitles.

4.1. Eesti huvid ja võimekus Arktikas

Esiteks tuleb märkida, et hoolimata laiaast kõneisikute ringist, kes Eesti kandidatuuri tutvustasid ja erinevaid institutsioone esindasid ning muudest muudatustest kandidatuuriprotsessi jooksul, sealhulgas välisministri vahetumisest, olid Eesti seisukohad ja käsitletud teemad kandideerimisprotsessi käigus märkimisväärselt ühtsed ja püsivad. Kuigi kõneisikute puhul esines erinevusi mõningates näidetes või rõhuasetustes, ilmnisid sellegipoolest selged ja ühtsed teemad ning lähenemised.

Arktika Nõukogu vaatlejaliikme staatuse kriteeriumite kohaselt peab vaatlejaliikmeks kandideeriv riik tõestama oma huvi ja vajalikke ekspertteadmisi Arktika küsimustes ning suutlikkust konkreetselt toetada Arktika Nõukogu tegevusi (Arctic Council, 2013). See sektsioon analüüsib, kuidas Eesti nendele kriteeriumitele vastavust tõestas läbi oma huvide ning kompetentside välja toomise.

Eesti kandidatuuri tutvustamise keskmes on kaks eesmärki: ühelt poolt näidata, kuidas Eesti suudab nendele kriteeriumitele vastata ja Arktikasse panustada, ning teiselt poolt tuua esile Eesti huvid, ehk võimalused, mida vaatlejaliikme staatuse saavutamine Eestile pakuks.

Selleks pidi Eesti näitama, kuidas ta suudab panustada Arktika Nõukogu tegevusse. Üldise suunava põhimõttena Arktika Nõukogu töö mõtestamiseks, toodi välja kestlik areng, mis Eesti seisukohtade sõnul hõlmab nii Arktika keskkonna kaitsmist kui ka samaaegselt selle regiooni elanike elukvaliteedi ja kestliku tuleviku tagamist. Eesti poolt välja toodud panuse

selle eesmärgi saavutamiseks saab jagada kolmeks eraldi tegevusvaldkonnaks: teadus, majandus ning rahvusvaheline koostöö.

Esimese olulise valdkonnana toodi välja Eesti teaduslikku ekspertiisi ning pikaajalisi kogemusi Arktika suunalises teadustegevuses, mis seonduv kõige otsesemalt Arktika Nõukogu töögruppidega, kuhu Eesti saaks vaatlejaliikmena panustada. Siinkohal rõhutati, et Eesti tegevused Arktika uuringutes ei ole ainult kaasaegsed, vaid et Eesti polaaruuringute traditsioon on märkimisväärselt pika ajalooga.

Nagu diplomaat Tiina Maiberg kirjutab „*meil on aga enam kui sajandivanune polaaruuringute ajalugu, meie teadlased ja tänastelt Eesti aladelt pärit maadeuurijad on Arktikat avastanud ning sinna ekspeditsioone korraldanud juba 19. sajandi algusest (Krusenstern, Wrangell, Toll jt)*“ (Eesti Helsingi saatkonna majandus- ja meedianõunik Tiina Maiberg, Maiberg 2021).

Tänapäeval on jätkuvalt Eesti teadlased Arktikaga seotud mitme valdkonna kaudu, nii sotsiaal- kui keskkonnateadustes. Keskkonnateadustes on mitmed Eesti teadlased osalenud erinevates rahvusvahelistes koostööprojektides, mis on kliimamuutust ning keskkonnatingimusi Arktikas uurinud. Ühe näitena võib tuua Tallinna Tehnikaülikooli biorobotika professori akadeemik Maarja Kruusmaa, kes on kogunud andmeid liustike sulamise mehhanismide kohta Arktikas (Välisministeerium 2020e, Välisministeerium 2021d; Eesti Teaduste Akadeemia 2021).

Sotsiaal- ja humanitaarteaduste vaatenurgast on Eestis tugev põlisrahvaste uurimissuund, mis keskendub eriti Venemaa põlis- ja hõimurahvaste uurimisele ning hõlmab inimgeograafiat, lingvistikat, etnoloogiat ja antropoloogiat. Palju sellest uurimistööst on seotud just soomeugri hõimurahvastega. Näiteks Tartu Ülikoolis töötava sotsiaalanthropoogi Aimar Ventseli teadustöö on keskendunud Siberi rahvaste kaasaegse eluolustiku uurimisele, mis võimaldab muuhulgas mõista kuidas Arktika elanikud kohanevad muutuva keskkonna ja majanduslike tingimustega (Välisministeerium 2020e; Välisministeerium 2021i)

Eestis läbiviidava teadustöö kaudu kinnitati piisavaid teadmisi Arktikast ning rõhutati, et Eesti teaduslane pädevus nendes valdkondades tähendab, et hoolimata Eesti väiksusest on meil piisavalt palju Arktikaga seotud eksperte, et Eesti saaks osaleda kõikide Arktika Nõukogu töögruppide tegevuses. Nagu President Kersti Kaljulaid (Välisministeerium 2020e)

kinnitas „*Eestil on polaaruuringu kompetents, mille üle võib iga väikeriik uhke olla*“¹. Võimaluste poole pealt rõhutati, et tänu Arktika Nõukogu vaatlejariigi staatusele saaksid Eesti teadlased parema ligipääsu rahvusvahelistele teaduskoostöövõrgustikele ning võimaluse Arktikas oma kohalolu suurendada.

Teiseks rõhutati, et Eestil on pakkuda Arktikale lahendusi nii digitaalse kui rohetehnoloogiate kaudu, kooskõlas laiemal eesmärgiga tagada Arktika kestlik areng ja tulevik.

See omakorda pakub uusi võimalusi Eesti ettevõtjatele. Nagu Märt Volmer (Välisministeerium 2021j) välja toob: „*Koostöös teadlaste ja Arktika-spetsialistidega saame keskenduda sealsetele väljakutsetele – näiteks haja-asustusest tingitud infovahetusprobleemid või sobivate tehnoloogiliste lahenduste puudus – kus just Eesti ettevõtjad on pädevad lahendusi pakkuma.*“

Eesti üheks oluliseks panuseks Arktika piirkonnas nähakse võimalust pakkuda digitaalseid lahendusi, mis aitaksid parandada sealsete elanike, eelkõige põlisrahvaste, elukvaliteeti. Nagu see tsitaat viitab, on Eesti üks eesmärk on toetada kohalikke kogukondi nende igapäevastes vajadustes ning lahendada väljakutseid, mis tulenevad keerulisest geograafilisest olukorrast või taristu puudulikkusest. Eesti digilahendused võiksid olla rakendatavad mitmes eluvaldkonnas, sealhulgas kommunikatsioonis, hariduses ja tervishoius, näiteks e-tervise süsteemidele üleminekut, et ligipääsu tervishoiule parandada. Rõhutatakse, et Eesti tugev infotehnoloogia sektor ja üldised teadmised Arktikast loovad head eeldused sarnaste võimaluste väljatöötamiseks ka Arktika kontekstis.

“*Üks olulisemaid sihte oleks e-Arktika loomine Eesti teadlaste ja ettevõtete abiga. Tänu oma kogemustele ja teadmistele ühiskonna digitaliseerimise vallas saaks Eesti aidata polaarkogukondadel minna üle tõhusatele ja turvalistele digilahendustele. Näiteks e-tervise süsteem, tervise infosüsteem ja patsiendiportaal ning digiregistratuur teeks meditsiiniteenused kättesaadavaks ka seal, kus taristu on puudulik.*” (Välisminister Urmas Reinsalu, Välisministeerium 2020c).

Lisaks tõsteti esile Eesti ettevõtjate oskusteavet puhta tehnoloogia valdkonnas, mis puudutab just Arktika kliimatilistes tingimustes opereerimist. Näiteks ehitus- ja infrastruktuurisektoris saaksid Eesti ettevõtted pakkuda Arktika keskkonda sobivaid lahendusi, mis on

¹ “Estonia possesses polar research expertise every small country can be proud of.” (originaaltsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

energiatõhusad ning muude valdkondadena tuuakse veel näiteks transporti ja logistikat, ning kalandust.

Siinkohal tuleb siiski märkida, et teaduse ja erasektori vaheline selge eristus on mõnevõrra tehnilik ning Eesti kampaania keskendus just suure osas Eesti teadlaste ja erasektori koostööle. Näiteks e-tervise lahendused või personaalmeditsiiniga seotud võimalused sõltuvad nii digitaalsetest lahendustest kui teaduslikust panusest. Sarnaselt tuginevad põlisrahvastele mõeldud digitaalsed lahendused etnoloogilisele arusaamisele nende rahvaste elukorraldusest, kliimamuutustest tingitud muutustest ja nendega seotud sotsiaalsetest ning kultuurilistest väljakutsetest. Samuti vajavad digitaalseid arendusi ka teadlastele vajalikud seire- ja andmekogumissüsteemid, et Arktika kohta vajalike andmeid koguda.

Kolmanda teemana oli Eesti Arktika Nõukogu vaatlajaliikme staatuse kandideerimise keskmes koostöö mitte üksnes vahendina, vaid selgelt ka eesmärgina iseeneses. Kampaania käigus rõhutati korduvalt, et kliimamuutustel ja laiemalt Arktikas toimuvatel muutustel on märkimisväärne mõju ka Eestile, mistõttu on loomulik ja põhjendatud Eesti soov nendes küsimustes kaasa rääkida.

„Arvestades Arktikast lähtuvaid üha suuremaid väljakutseid, on tegemist võimalusega Eestil kaasuda rahvusvahelisemalt Arktikaga seonduvate teemadega ... Arktika Nõukogu vaatlajastaatuse taotlemine võimaldab süvendada koostööd samameelsete riikidega lähipiirkonnas ja kaugemal.“ (Välisminister Urmas Reinsalu, Välisministeerium 2019b)

Arktika Nõukogu vaatlajariigi kandidaadi staatust käsitleti laiemas raamistikus osana Eesti välispoliitilisest eesmärgist suurendada oma nähtavust ja vastutust rahvusvahelisel areenil, eelkõige kliima- ja keskkonnapoliitika vallas. Selles kontekstis toodi esile Eesti senine aktiivne roll multilateraalses koostöös, sealhulgas ÜRO Julgeolekunõukogu liikmesus ning Euroopa Liidu kliimadiplomaatilised algatused, ning soov oma nähtavust multilateraalsetes koostöövõrgustikes suurendada.

Arktika kampaania fookus oli selgelt suunatud koostööle, seda nii poliitilisel kui teaduslikul tasandil. Poliitiliselt tõsteti esile ka potentsiaali tugevdada kahepoolseid suhteid liitlas- ja partnerriikidega. Näiteks koostöös Norra ja Ameerika Ühendriikidega toimusid mitmed temaatilised seminarid, mis näitab, et lisaks multilateraalsetele koostööformaadile peeti oluliseks süvendada kahepoolset koostööd juba olemasolevate liitlastega.

Teadlaste ja ettevõtjate seisukohalt tähendaks vaatlejaliikme staatus paremat juurdepääsu Arktikaga seotud koostöövõrgustikele, projektidele ja rahastusele. See looks uusi võimalusi nii Eesti teadusasutustele kui ka tehnoloogia- ja keskkonnaettevõtetele.

Märkimisväärne on, et kampaania vältel hoiti julgeolekudimensioon selgelt tagaplaanil. Kuigi kasvavaid geopoliitilisi pingeid ning Arktika potentsiaalset mõju Eesti julgeolekule mainiti, välditi nende teemade esiletoomist. Selle asemel keskenduti koostöövalmiduse rõhutamisele ning sellele, et Arktikas koostöö jätkuks ning piirkond jääks madalate pingetega regiooniks. Sealhulgas rõhutas Eesti valmidust ka koostööle Venemaaga teaduse, keskkonnakaitse ja põlisrahvastega seotud küsimustes. Esile tõsteti Arktikas juba eksisteerivat teaduskoostööd ning rõhutati pikaajalise, rahumeelse ja kaasava koostöö jätkamise olulisust.

4.2. Territoriaalsed narratiivid

Eesti territoriaalsed narratiivid kujutavat Arktikat eelkõige kui geograafilist piirkonda, mille määratlemisel on keskne roll selle territoriaalsel ulatusel, samuti kliima- ja keskkonnaomadustel, mille kaudu Eesti seob ennast Arktikaga nii geograafiliselt kui sümbolite tasandil.

„Eesti on kõige põhjapoolsem mitte-Arktika riik. Arktikas toimuvad arengud mõjutavad meid otseselt.“ (Välisminister Urmas Reinsalu, Välisministeerium 2020b).

Eesti Arktika Nõukogu vaatlejariigi kandidatuuri keskseks teemaks oli järjekindlalt geograafilise läheduse argument. Üks enim korratud väiteid Eesti kandidatuuri jooksul oligi just nimelt see, et Eesti on kõige põhjapoolsem mitte-Arktika riik. Selline positsioneerimine annab Eestile peaaegu unikaalse staatuse: olla Arktikale nii lähedal kui võimalik, ilma selle regiooni osaks olemata. Eesti diplomaat, Tiina Maiberg, toob näiteks oma arvamuses detailselt välja, et Eesti põhjapoolseim punkt, Vaindloo saar, asub kõigest 7 laiuskraadi võrra lõuna pool põhjapolaarjoont ($66,5^{\circ}\text{N}$), mis paljude käsitluste kohaselt defineerib Arktika geograafilise piiri. See lihtne fakt kinnitab diplomaadi sõnul Eesti kuuluvust Arktika lähedusse (Maiberg, 2021).

Välisminister Urmas Reinsalu tõi selle fakti eriti teravalt esile, vastates retooriliselt küsimusele miks Eesti Arktika Nõukogusse otsustas kandideerida, et Eesti geograafilist lähedust arvestades tekib peaaegu küsimus, et miks me siiani Arktika Nõukogus ei ole (Välisministeerium 2020e). Seda toetavad ka korduvad viited Eestile kui Arktika lähedasele

naabrile või Arktika naabruskonnas asuvale riigile (Välisministeerium 2020e; Välisministeerium 2021c). Sellised argumendid loovad mõjuva argumendi, et tulenevalt Eesti geograafilisest asukohast, kõik Arktikas toimuvad protsessid, olgu need kliimamuutused, geopoliitiline olukord või majanduslik areng, mõjutavad otseselt ka Eestit.

*“Nagu me oleme öelnud, mõjutavad kliimamuutused ja Arktikas toimuvad muudatuselt otseselt Läänemere piirkonna kliimat. Seetõttu oleme me kõik sellest väga huvitatud ja peame osalema.”*² (President Kersti Kaljulaid, Arctic Circle 2021)

„Me kõik teame kliimamuutuste sügavat mõju, eriti Arktika haavatavatele ökosüsteemidele, mistõttu peab Eesti oluliseks leida võimalusi kliimamuutustega võitlemiseks. Eesti on Arktikale piisavalt lähedal, et tunda piirkonnas toimuvate muudatuste otseseid tagajärgi, seega tahame anda oma osa sealsesse säästvasse arengusse.“ (Välisminister Eva-Maria Liimets, Välisministeerium 2021e)

Nagu need tsitaadid välja toovad, siis terviklik narratiiv luuakse just selle kaudu, et geograafiline lähedus ja sellest tulenevad tagajärjed Eestile annavad Eestile õiguse ja kohustuse Arktika vastu huvi tunda ning selles piirkonnas osaleda.

Huvitaval kombel ei loonud Eesti oma territoriaalset kuuluvust Arktikasse ainult geograafilise asukoha, vaid ka kogemusliku sarnasuse ja läheduse põhjal, mis seda narratiivi veelgi täiendas. Kliimamuutust kirjeldatakse selles kontekstis kui kogu regiooni arengut määrava tegurina. Näiteks rõhutati, et Eesti ja Arktika kliimad on lähedalt seotud ning Eesti tunneb otseselt Arktikas toimuvate kliimamuutuste tagajärgede mõju.

Eelnimetatud seotus võimaldas Eestil esitada oma huvi Arktika vastu ka moraalse vastutusena – Eesti mitte ainult ei taha panustada Arktika kestlikku arengusse, vaid peab seda tegema, lähtudes sealjuures nii isiklikust kui globaalsest vajadusest. Rõhk jagatud vastutusel annab legitiimsuse Eesti soovile osaleda Arktikat puudutavas koostöös ning aitab ka kodumaisele publikule põhjendada, miks see piirkond Eestit puudutab.

Teise olulise teemana sidus Eesti end Arktikaga kliimast ja keskkonnast tulenevate praktiliste sarnasuste läbi. Eestit süsteemselt samastati kliima ja keskkonna sarnasustega, tuues välja, et

² “As we said, climate change and the changes in the Arctic, they are directly affecting the Baltic climate. And therefore, we all are terribly interested and need to participate.” (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

Eesti kliima ja üldine eluolu sarnaneb oluliselt Arktika regioonile: külmad talved, keerulised ilmastikutingimused ja madal asustustihedus on omased nii Eestile kui Arktikale riikidele. Diplomaat Märt Volmer näiteks märgib intervjuus, et isegi mõnedes Arktika riikides, näiteks Taanis, puuduvad vajalikud oskused nende enda põhjapoolsetel territooriumitel tegutsemiseks, samas kui Eestil on selleks vajalikud teadmised ja oskused olemas (Äripäev 2021).

Eesti ja Arktika kliima- ja keskkonnaalane lähedus omandasid kampaania jooksul ka sümboolse mõõtme. Ühiste tunnuste esile toomisest oli kõige silmapaistvaim motiiv lumi. Välisminister Urmas Reinsalu lõpetas rahvusvahelise paneelarutelu väitega, et just lumi on see, mis Eestit Arktika riikidega ühendab, viidates sealjuures just Tallinnas maha sadanud lumele (Välisministeerium 2020e). Viidates sellele, et lumi on osa Põhjamaade identiteedist ning keskkonnast, mida ühiselt kogetakse, loodi sel viisil kogemuslik seos, mis täiendab geograafilist lähedust ja läheb sellest isegi sügavamale, samastades Eestit Arktikaga.

Eesti teadusekspertiis ning ajaloolised sidemed kaasatakse samuti omal moel territoriaalseks narratiiviks. Eesti polaaruurijad ja teadlased on kõige otsesemalt ja järjepidevamalt Arktikaga kokku puutunud ning reaalselt Arktika territooriumil viibinud, seda uurinud ja kaardistanud. Seetõttu mängivad nad olulist rolli Eesti Arktikaga sidumises. Kampaania käigus rõhutati nii ajaloolisi sidemeid kui kaasaegset teadustegevust, sealhulgas fakti, et Eesti teadlased on järjepidevalt Arktikas füüsiliselt kohal olnud.

Selle võtab hästi kokku President Kersti Kaljulaidi järgmine tsitaat: *“Eesti omab polaaruuringute alast oskusteavet, mille üle iga väike riik võib uhke olla. Mitmed polaaruuringute pioneerid olid Eesti balti sakslased. Nende hulgas Bellingshausen, Wrangel ja paljud teised. Nad uurisid Arktikat juba ammu enne 1882. aasta rahvusvahelist polaaraastat. Nõukogude okupatsiooni ajal osalesid Eesti teadlased märkimisväärselt Arktika ja Antarktika ekspeditsioonidel. Pärast iseseisvuse taastamist 1991. aastal on Eesti peamised teaduspartnerid olnud Põhjamaad, Euroopa Liit ja Venemaa.”*³ (President Kersti Kaljulaid, Välisministeerium 2020e)

³ Estonia possesses polar research expertise every small country can be proud of. Several pioneers of polar exploration originated from Estonian Baltic Germans. Bellingshausen, Wrangel, to name a few. They did research long before the International Polar Year of 1882. During the Soviet occupation, Estonian scientists participated remarkably in Arctic and Antarctic expeditions. After the restoration of independence in 1991, Estonia's primary research partners have been the Nordic countries, the European Union, and Russia. (originaaltsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

Eeltoodu demonstreerib, et Eesti ainult ei asu Arktika läheduses, vaid teatud määral läbi teadlaste juba asub Arktikas ning loob nende ajalooliste sidemete põhjal unikaalsed seosed Eesti ja Arktika vahel.

Tänapäevane teaduslik tegevus tugevdab seda ruumilist kohalolu. Eesti kandidatuuri käigus kujutati Arktikat piirkonnana, mis on senimaani jäänud osaliselt tundmatuks ning mille mõistmine eeldab jätkuvat teaduslikku kohalolu. President Kersti Kaljulaid rõhutab vajadust koguda uusi andmeid just kohapeal, sest olemasolevatest andmetest ei piisa kiiresti toimuvate muutuste mõistmiseks. Sellega õigustab Kaljulaid Eesti teadlaste jätkuvat kohalolu Arktika riikide kõrval.

President Kersti Kaljulaid: *“Meil pole ikka veel piisavalt andmeid sellest ajalooliselt raskesti ligipääsetavast piirkonnast. Kliimamudelid pole suutnud pidada sammu merejää taandumise ja liustike sulamise kiirenemisega. Uute teadmiste kogumiseks on parimaks vahendiks ulatuslikud välitööde kampaaniad. Rahvusvaheline koostöö on selleks kõige tõhusam ja keskkonnasõbralikum.”*⁴ (President Eesti Kaljulaid, Välisministeerium 2020e)

Viimase olulise teemana tõsteti kandidatuuris esile ka Arktika eristaatus kui põlisrahvaste kodumaa. Nii Eesti poliitikakujundajad kui ka kampaania strateegilised sõnumid rõhutasid järjepidevalt, et kuigi Arktika keskkond ja kliimamuutused mõjutavad kogu maailma, on piirkonna tähendus eelkõige seal elavatele põlisrahvastele. Nagu President Kersti Kaljulaid (Välisministeerium 2020e) välja toob: *“Kuigi Arktika on oluline meile kõigile, on see kõige tähtsam kohalikele põlisrahvastele, kelle kodu see on”*⁵. Sama mõtet rõhutas ka välisminister Urmas Reinsalu, kinnitades, et Eesti positsioon on toetada põlisrahvaste õigusi ning tagada, et nende seisukohti rahvusvahelises koostöös kuulda võetakse (Välisministeerium 2020e). Reinsalu jaoks tähendas see eelkõige õigust säilitada oma traditsioone oma soovide järgi, kuid samaaegselt parandada oma elukvaliteeti. Sarnast ideed väljendas aasta hiljem välisminister Eva-Maria Liimets:

„Arktika põlisrahvad väärivad erilist tähelepanu. Väikese rahvana on eestlastel head võimalused mõista Arktika põlisrahvaste muresid ja püüdlusi. Kliimamuutus ja koroonaviirus

⁴ “We still don't have enough data and measurements from this historically unreachable area. Climate models have not managed to keep up with the speed of shrinking sea ice and accelerating melting of glaciers. Extensive fieldwork campaigns are the best means to gather new expertise. Coordination on an international level is most effective and environmentally friendly.” (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

⁵ “While the Arctic has relevance to all of us, it is everything for the indigenous peoples who call it home.” (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

on häirinud nende traditsioonilist eluviisi, mida me austame sügavalt. Nende kogukondade vastupidavuse suurendamine on väga oluline. Eesti sotsiaalteadlased ja keeleteadlased, kes on põhjalikult uurinud vene soome-ugri rahvaid, võiksid pakkuda kasulikke ideid nende kogukondade vastupidavuse tugevdamiseks, sest Eesti kogemus annab neile ainulaadseid teadmisi traditsioonide ühendamise kohta uuenduslike ja kõrgtehnoloogiliste lahendustega. Eesti ise on hea näide traditsioonide ja kaasaegse eluviisi ühendamisest.“⁶ (Välisminister Eva-Maria Liimets, Välisministeerium 2021h)

Tuues erinevaid paralleele Eesti ja Arktika põhirahvaste vahel, rõhutab välisminister Eva-Maria Liimets lisaks, et Arktika põlisrahvaste hulka kuuluvad mitmed Eesti soome-ugri hõimurahvad, kellest mitmed elavad tänapäeva Venemaa Arktika-aladel. Eesti ka samastub selle narratiiviga Arktikast, käsitledes Arktikat kui territooriumi, kus elavad meie hõimurahvad, kellega meil on ajaloolised, kultuurilised ja akadeemilised sidemed. Kandidatuuri jooksul toodi neid sidemeid korduvalt välja, sealhulgas koostööd soome-ugri rahvaste maailmakongressi kaudu nende rahvaste esindusorganisatsioonidega, ning laiemaid teaduslike ning kultuurilisi sidemeid (Arctic Circle 2021; Välisministeerium 2020e). Sellega rõhutatakse põlisrahvaste olemuslikku rolli Arktika tähenduses ning samaaegselt rõhutatakse Eesti solidaarsust ja seotust nendega.

4.3. Globaalsed narratiivid

„Arktikas toimuv peaks korda minema kõigile, sest sealsed kliimamuudatused mõjutavad kogu maailma.“ (Välisminister Eva-Maria Liimets, Välisministeerium 2021a) ning *„Arktika on üleilmsete kliimamuutuste lakmuspaber – me ei pruugi olla Arktika riik, aga sealsed arengud ei tunne riigipiire ja mõjutavad otseselt ka meid.“* (Välisminister Urmas Reinsalu, Välisministeerium 2020c).

Need tsitaadid illustreerivad hästi, kuidas Eesti kaasab samuti oma kandidatuuris globaalseid narratiive. Siinkohal seob Eesti oma huvi ja panuse Arktikasse laiemate globaalsete teemadega ning toetab kujutust Arktikat kui piirideta ja globaalsest regioonist, kus toimuvad protsessid,

⁶ The indigenous people of the Arctic merit special attention. As a small nation Estonians are well placed to connect with the concerns and aspirations of Arctic indigenous peoples. Climate change and Covid have disrupted their traditional way of life which we treat with utmost respect. Building up resilience in these communities is key. Estonian social scientists and linguists who have done extensive research on Russian Finno-Ugric peoples could perhaps offer useful insights for bolstering resilience in these communities because Estonia's experience gives them unique knowledge on how to combine traditions with innovative and high-tech solutions. Estonia itself is a good example of combining traditions and a modern way of life. (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

näiteks kliimamuutused, on üleilmsed hädaolukorrad, mis nõuavad rahvusvahelist sekkumist. Selline lähenemine õigustab väliste osapoolte huvi ja osalemist Arktika küsimustes ning loob ettekujutuse Arktikast kui globaalsest ruumist või koostööplatvormist.

Eesti kandidatuuri käigus lähtuti mitmel viisil sellisest globaalselt raamitud lähenemisest. Rõhutati Arktikat kui piirkonda, kus kiiresti toimuvad kliimamuutused ja majanduslik areng kujundavad ümber nii looduskeskkonda kui ka inimeste eluolu, tuginedes kestliku arengu kontseptsioonile. Neid muutusi käsitledes laiendas Eesti oma fookust keskkonnateemadelt ka kohalikele kogukondadele, eriti Arktika põlisrahvastele, tuues sealjuures esile kuidas nende traditsioonilistele eluviisidele esitavad olulise väljakutse nii ökoloogilised kui ka sotsiaalmajanduslikud muutused. Selle kaudu rõhutati kliimamuutuse kõrval digitaalseid ühendusi kui teist globaalset nähtust, mis nagu kliimakriis, on riigipiiride ülene kontseptsioon.

Kliimamuutused on üks kesksemaid motiive Eesti Arktika kandidatuuri globaalsetes narratiivides. Olulise sümbolse narratiivina Arktikast kujutatakse kliimakriisi kui ülemaailmset ohtu, mille tõttu on Arktikas toimuv globaalne mure, mis nõuab rahvusvahelist sekkumist ja tegutsemist. Eesti positioneerib ennast selles protsessis aktiivse partnerina, rõhutades oma valmisolekut toetada Arktika kestlikku arengut nii teadmiste, kogemuste kui ka tehnoloogiliste lahendustega. Eesti rõhutas oma teaduslikku ekspertiisi ennekõike digitaalsete lahenduste võtmes ning tõi välja oma aktiivset osalust teistes rahvusvahelistes kliimainitsiatiivides. Narratiiv Arktikas toimuvatest kiiretest muutustest, millega on raske sammu pidada, toetab just globaalset hädaolukorra diskursust.

Välisminister Urmas Reinsalu: *“Arktika jätkusuutliku arengu tagamine vajab riikidevahelist koostööd ja laiapõhjalist poliitilist toetust ning see ei peaks olema ainult Arktika riikide ülesanne, vaid ka Arktika lähedal asuvate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide vastutus”*. (Välisminister Urmas Reinsalu, Välisministeerium 2019b)

Selle tsitaadiga rõhutab välisminister Urmas Reinsalu, et probleemi mastaapsuse ja olulisuse tõttu on sellega seotud ka Arktika välised riigid ja rahvusvahelised organisatsioonid. See läheb isegi kaugemale väitest, et tänu sellele on nendel riikidel ja organisatsioonidel õigus Arktika osas kaasa rääkida – Arktika ei ole õigus, vaid globaalne vastutus, millest Arktika-välised riigid ei tohi loobuda.

Märt Volmer: *“Arktika Nõukogu saab otsuste tegemisel, millel on Arktika kaudu üleilmne mõju, kasu märksa mitmekesisematest ja põhjalikumatest ekspertteadmistest. See on selgelt*

kõigile kasulik olukord ning peegeldab hästi rahvusvahelist koostööd ja ühistegevust, millele ma varem viitasin."⁷ (Välisministeeriumi Asekantsler Märt Volmer, Välisministeerium 2021i)

Selline narratiiv seab kahtluse alla territoriaalse narratiivi Arktikast ning õigustab, et kõik riigid, kes on võimelised panustama, peaksid saama osaleda. Laiemat kaasatust ei esitata ohuna Arktika riikidele või regioonile, vaid ainult positiivse olukorrana, kus suurem riikidevaheline koostöö annab juurde vajalikke ressursse ning teadmisi. Oluline on, et selles kontekstis ei esita Eesti Arktika Nõukogu mitte unikaalse foorumina, vaid osana laiemast multilateraalsest süsteemist, kus tegeletakse kliimakriisiga mitmel tasandil.

“Digitaalne areng ja kliimamuutused on kaks nähtust, millel ei ole piire. Oma olemuselt toimuvad need globaalselt. Arktika teadlaste seas on levinud ütlus: mis juhtub Arktikas, ei püsi Arktikas” (President Kersti Kaljulaid, Välisministeerium 2020e).⁸

Lisaks kliimakriisile positsioneerib Eesti end Arktika diskursuses ka läbi digitaalse arengu. Digitaalset arengut esitatakse nähtusena, mis ületab riigipiire sama loomulikult kui kliimamuutus. President Kersti Kaljulaid rõhutas, et digitaalne areng ja kliimamuutused on kaks nähtust, millel ei ole piire, mis mõjutavad kogu maailma ning nõuavad lahendusi, mis ei ole seotud geograafilise paiknemisega, vaid pigem pädevuse ja jagatud väärtustega. Digitaalsel arengul on potentsiaal veelgi enam eemalduda territoriaalsetest ja füüsilistest sidemetest.

Märt Volmer: *“Arktikas toimub suur muutus, mis mõjutab nii piirkonda kui ka kogu planeeti mitmel moel. Õige reageerimine eeldab rahvusvahelist koostööd ... Eesti kui dünaamiline ja kohanemisvõimeline riik on ise läbi teinud mitu kiiret muutust – seega teame hästi, millest räägime.”*⁹ (Välisministeeriumi Asekantsler Märt Volmer, Välisministeerium 2021i)

Eesti rõhus oma kandidatuuri käigus tugevalt oma kuvandile innovatiivsest riigist, kellel on pakkuda Arktikale mitmeid digitaalseid lahendusi, rõhutades, et Eesti poolt loodud digitaalsed

⁷ “The Arctic Council will dispose a much richer and more profound portfolio of expertise when making decisions that, through the Arctic, have a global resonance. This is clearly a win-win situation and reflects, in a very good manner, the international cooperation and collaboration I was referring to.” (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

⁸ „Digital development and climate change are two phenomena that have no borders. They happen, by their nature, globally. Amongst Arctic scientists, there is a saying: what happens in the Arctic doesn't stay in the Arctic.“ (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

⁹ “The Arctic is going through a transformation, affecting the region and the planet in multiple ways. Proper response requires international cooperation ... Estonia, as a dynamic and adaptable country, has gone through several rapid transformations—so we know what we speak about.” (originaalsitaat inglise keeles, autori tõlge eesti keelde).

lahendused sobituvad Arktikasse funktsionaalsuse poolset, ning ei ole seega seotud Eesti geograafilise lähedusega. Eesti kandidatuuri jooksul rõhutati mitmel korral. Rõhutati jagatud globaalsetele kogemustele näiteks majandusarengule või koroonaviirusele, ning et selles kontekstis Eesti oskab ühendada hõredalt asustatud piirkondi, pakkudes neile ligipääsu e-tervisele, distantõppele, digitaalsele haldusele ja kommunikatsiooni võimekusele. Arktika puhul toodi välja, et just põlisrahvaste ja äärealade kontekstis on need oskused eriti olulise tähendusega, kus Eesti e-riigi mudelit võimaliku lahendusena esitleti.

4.4. Arutelu

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli analüüsida, kuidas Eesti põhjendas oma kandideerimist Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks aastatel 2019–2021, tuginedes kriitilise geopolitika ja regioonide kujunemise teooriatele. Keskne argument oli, et kandidatuuri käigus esitles Eesti nii iseennast kui ka Arktikat kindlal viisil, kasutades selleks nii territoriaalseid kui ka globaalseid narratiive. Valik analüüsida Eesti kandideerimist nende kahe globaalse narratiivi kaudu põhineb Bennetti (2015) käsitlusel, mille järgi Arktika-välised riigid rakendavad paralleelselt globaalset suveräänsuskeskset ja globaalse vastutuse narratiivi, et legitimeerida oma positsiooni Arktikas.

Esimese uurimisküsimusega („Millisena esitles Eesti enda huvi Arktika Nõukogu vastu ning omapoolset võimalikku panust Arktika Nõukogu töösse?") seoses ilmnis kolm peamist valdkonda, kus Eesti rõhutas oma kompetentsi ja panustamisvõimalusi: teaduslik ekspertiis, ettevõtjate lahenduste sobivus Arktikaga ja rahvusvahelise koostöö süvendamine. Eesti positsioneeris end riigina, millel on pikaajaline ja mitmekülgne teadustraditsioon Arktika valdkonnas, võimaldades panustada kõigis Arktika Nõukogu töögruppides. Tehnoloogilises plaanis pakkus Eesti välja konkreetseid digitaalseid ja rohetehnoloogilisi lahendusi, mis aitavad edendada Arktika kestlikku arengut ja toetada kohalikke kogukondi. Rahvusvahelise koostöö aspekt hõlmas nii teaduslikku kui ka poliitilist mõõdet, rõhutades Eesti püüdlusi tugevdada suhteid teiste riikidega nii piirkondlikul kui ka globaalsel tasandil.

Teise uurimisküsimuse („Kuidas esitles ja kujutas Eesti selle protsessi käigus Arktikat?") vastusena ilmnis, et Eesti kuvand Arktikast rõhutas üheaegselt regiooni geograafilist, kultuurilist ja keskkondlikku eripära ning samaaegselt selle piiriülest, globaalset tähtsust. Arktika esitleti samaaegselt nii unikaalse piirkonna kui ka üleilmsete protsesside

fookuspunktina. Seetõttu analüüsiti neid teemasid globaalsete ja territoriaalseteks narratiivide lõikes.

Kolmandale uurimisküsimusele („Kuidas esitles ja kujutles Eesti ennast Arktikaga seoses selle protsessi käigus?") vastates ilmnes samuti, et Eesti kujutas enda identiteeti läbi teemade, mis analüüsis jaotati nii territoriaalse kui globaalse narratiivi komponentideks. Eesti identiteet või kuvand seoses Arktikaga tugines spetsiifilistele Arktikaga seotud teemadele, mis rõhutasid geograafilist lähedust ning ajaloolist kohalolu Arktikas. Näiteks Eestit esitleti kui kõige põhjapoolsemat mitte-Arktika riiki, samuti kui pikaajaliste polaaruuringute traditsiooniga riiki. Samaaegselt kasutati universaalsemaid kuvandeid, mis ei olnud konkreetset Arktikaga seotud. Siinkohal iseloomustati Eestit laiemalt kui globaalsest arengust ning koostööst hoolivat riiki, keda iseloomustab innovatiivsed lähenemised ja võimekus digitaalseid lahendusi pakkuda.

Eeltoodu põhjal võib öelda, et Eesti kasutas oma Arktika Nõukogu vaatlajariigi kandidatuuris kahte kontrastset, kuid üksteist täiendavat narratiivi. Ühelt poolt rõhutati Eesti tugevat Arktika-lähedast identiteeti, tuginedes riigi geograafilisele positsioonile, samuti looduslikele ja kultuurilistele sarnasustele Arktika regiooniga. See lähenemine kinnistas arusaama Arktikast kui geograafiliselt, kultuuriliselt ja keskkonnaalasel eristuvast piirkonnast, kus osalemist õigustab just nendele kriteeriumitele vastamine. Teisalt rõhutati globaalset õigust osaleda Arktika kestliku arengu küsimustes, viidates sellele, et Arktikat puudutavad teemad nagu kliimamuutused ja digitaalne ühenduvus ületavad riigipiire, ega tohiks olla vaid Arktika riikide eksklusiivne mängumaa. Need argumendid olid ennekõike seotud Eesti globaalse kuvandi välja toomisega.

Selline narratiivide kombineerimine ei ole ainulaadne, vaid kattub mitmete teiste Arktika Nõukogu vaatlajariigiks kandideerinud riikide strateegiatega. Näiteks Šveits, Hiina, Jaapan ja Saksamaa on samuti rõhutanud nii piirkondlikku lähedust kui globaalset vastutust (Bennett, 2015; Väättänen & Zimmerbauer, 2020). Hiina on ühelt poolt rõhutanud oma lähedust Arktikale läbi globaalsete mereteede ning toonud välja „globaalse polaarkultuuri“ kontseptsiooni, samal ajal kui Šveits on rõhutanud oma „vertikaalset Arktikat“ ehk Alpide kliimat, mis on kliimamuutustest sarnaselt Arktikale mõjutatud (Arctic Council, 2017).

Eesti kandidatuuri omapäraks võib nimetada just, et need teemad olid omavahel hästi integreeritud. Näiteks teadustöö kaudu rõhutati küll Eesti füüsilist ja ajaloolist kohalolu Arktikas, viidates ekspeditsioonidele, keskkonnaseirele ja koostööle põlisrahvastega, kuid

samal ajal pakkus teaduslik panus võimalust Eestil osaleda ka laiemas rahvusvahelises koostöös, asetades seeläbi Eesti positsiooni Arktika suhtes teadmispõhiseks ning globaalseks, mitte ainult geograafiliselt lähedaseks. Samuti käsitles Eesti põlisrahvaste küsimusi kahes suunas: rõhutades soome-ugri rahvaste kaudu kultuurilist sidet ning teisalt pakkudes digitaalseid lahendusi, mis toetavad põlisrahvaste arengut ja piiriülest koostööd, ning edendavad Eesti globaalset leidliku digiriigi kuvandit.

Eesti erinevate narratiivide esiletõstmine – nii enese kui ka Arktika kujutamisel – toetab uurimuse teoreetilises osas välja toodud eeldust, et nii legitiimsete osalejate määratlus kui ka Arktika kui regiooni piiritlemine on subjektiivne ja ajas muutuv. Näiteks Aasia riigid rõhutavad oma lähedust globaalsete mereteede kaudu, Eesti aga esitab end kõige põhjapoolsema mitte-Arktika riigina. Nagu välja toodud, asub Eesti küll seitse laiuskraadi lõuna pool põhjapolaarjoont, kuid kui lähtuda mõningates käsitlustes kasutatavast 60. laiuskraadi definitsioonist, mis läbib Soome lahte, asetub Eesti Arktika vahetusse naabrusesse (vt joonis 1 ja 2).

Peamine narratiiv, et Eesti puhul on tegemist kõige põhjapoolsema mitte-Arktika riigiga kattub suurel määral Ühendkuningriigi narratiiviga, kes samuti rõhutab oma geograafilist lähedust Arktikale läbi geograafilise positsiooni. Ühendkuningriik on alates vähemalt 2009. aastast oma ametlikes strateegiates nimetanud end „Arktika kõige lähedasemaks naabriks“ (Depledge, 2013). Nende vastav narratiiv tugineb sellele, et Unst, mis on Shetlandi saarestiku põhjapoolseim punkt, asub ka Eestist rohkem põhja pool ning on geograafiliselt Arktikale väga lähedal, olles isegi kaugemal põhjas kui Gröönimaa lõunatipp ja osa Alaskast (Robertson, 2023). Seeläbi muutub „Arktika lähedus“ või isegi konkreetsem väide kõige põhjapoolsemast Arktika riigiks olemisest nähtavalt subjektiivseks mõisteks, mille tähendus sõltub suuresti sellest, millist geograafilist definitsiooni või käsitlusviisi Arktikast kasutatakse.

Kogemusel ja kliimal põhinevate seoste osas saab teha sarnaseid järeldusi. Nagu Märt Volmer oma intervjuus märkis, jagavad paljude Arktika riikide (nt Taani või Ameerika Ühendriigid) Arktikast väljaspool asuvad piirkonnad Arktika piirkondadega tegelikult vähem praktilisi sarnasusi, kui seda teeb näiteks Eesti. Samalaadset kliimakeskset argumentatsiooni, nagu juba eelpool märgitud, on kasutanud ka Šveits (Arctic Council, 2017). Need näited on seadnud küsimuse alla traditsioonilised ja selged arusaamad sellest, millised riigid ja mis tunnuste alusel peaksid end Arktika diskursuses loomulike osalejatena nägema.

Oluliseks jääb siiski küsimus, kuidas Eesti ise näeb Arktika valitsemist – kas tegemist on globaalse küsimusega, mille puhul iga riik peaks kaasa rääkima või on tegemist eksklusiivse teemaga, mis puudutab peamiselt Arktika riike ja lähedalasuvaid riike. Siinkohal tuleb välja Eesti positsiooni mitmetasandilisus. Eesti kandidatuuris hoidutakse selgest valikust ühe või teise lähenemise vahel vastavalt erinevatele narratiividele ning tunnustatakse nii Arktika riikide suveräänsust kui ka vajadust laiemaks rahvusvaheliseks kaasatuseks.

Ühelt poolt viitab Arktika kui erilise geograafilise piirkonna esiletoomine vaikumisi Arktika riikide õigusele seda piirkonda valitseda. Samuti rõhutab Eesti, et Arktikale geograafiliselt lähedase riigina olemine annab teatava eelisõiguse regiooni mõjutavatel teemadel kaasa rääkida. Teisalt aga rõhutatakse Arktikat kui globaalset ruumi, millele rakendub rahvusvaheline vastutus ning mille kestlik areng eeldab laiemat osalust. Need kaks vaadet on omavahel selges vastuolus, ent Eesti positsioon ei püüa neid vastuolusid lahendada.

Eesti narratiivide puhul tulebki esile, et näiliselt vastuolulised käsitlused Arktikast ei ole kandidaatriigi jaoks ilmtingimata omavahelises vastuolus. Nagu ka teised vaatlejariigid, kasutab Eesti erinevaid ja kohati vastuolulisi lähenemisi oma kohalolu õigustamiseks Arktikas ja seeläbi ka Arktika Nõukogus. Narratiivide paindlikkus võimaldab vajaduspõhist positsioneerimist, mis tõstab esile nii kultuurilis-geograafilise läheduse tunnetust kui ka teadmispõhist ja rahvusvaheliselt vastutustundlikku rolli Arktika kestlikus arengus.

5. Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli analüüsida, kuidas Eesti põhjendas oma kandideerimist Arktika Nõukogu vaatlejariigiks aastatel 2019–2021, arvestades, et Eesti ei asu geograafiliselt Arktika piirkonnas, ning peab oma huvi põhjendama. Sellest tulenevalt keskendus käesolev uurimistöö küsimusele, kuidas Eesti esitles oma huvisid ja võimalikku panust Arktika Nõukogu töösse ning kuidas Eesti Arktikat ja ennast kandideerimisprotsessis esitles.

Teoreetiliselt tugines töö kriitilise geopoliitika ja regioonide kujunemise käsitlustele. Keskseks argumendiks oli, et Arktika-välised riigid saavad oma osalust põhjendada tuginedes paralleelselt kahele suurele narratiivile: territoriaalsetele narratiividele, mis rõhutavad geograafilist lähedust, kliimast ja kultuurist tulenevaid sarnasusi ning ajaloolist kohalolu, ning globaalsetele narratiividele, mis keskenduvad Arktikale kui globaalsele, piirideta ruumile, mille keskkonna-, kliima- ja majandusalane mõju ületab territoriaalseid piire. Uuringu

läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset tekstianalüüsi, täpsemalt temaatilist analüüsi, mille aluseks oli 33 ametlikku allikat, sealhulgas poliitikute kõned, pressiteated, konverentside ja intervjuude transkriptsioonid.

Analüüsi tulemusena selgus, et Eesti põhjendas oma huvi Arktika Nõukogu vaatlejaliikme staatuse osas kolmel viisil. Esmalt, rõhutades teadusliku ekspertiisi, innovatiivsete digilahenduste ja rahvusvahelise koostöö kaudu. Eesti tõi välja oma pikaajalise traditsiooni polaaruuringute valdkonnas ning kaasaegse teadustegevuse nii keskkonna kui ka sotsiaal- ja humanitaarvaldkonnas. Lisaks teadusele rõhutati Eesti ettevõtjate oskusi ja teadmisi, mis võimaldavad neil pakkuda praktilisi lahendusi Arktika kogukondade probleemidele, eriti hariduse, tervishoiu ja kommunikatsiooni valdkondades. Samuti rõhutati rahvusvahelise koostöö olulisust Eesti jaoks, eesmärgiga tugevdada suhteid liitlas- ja partnerriikidega ning panustada globaalsesse kliima- ja keskkonna küsimustesse, jättes samaaegselt tagaplaanile julgeolekualased kaalutlused.

Eesti Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks kandideerimise protsessis olid Eesti ja Arktika kujutamine ning territoriaalne ja globaalne narratiiv tihedalt läbipõimunud, moodustades ühe strateegilise terviku. Arktikat esitleti ühelt poolt nii geograafiliselt ja kultuuriliselt eristuva piirkonnana kui teiselt poolt globaalse koostööplatvormina. Samaaegselt positsioneeriti Eestit nii Arktika lähiriigina, kellel on ajalooline ja teaduslik kohalolu kui ka rahvusvahelises koostöös osalejana, kellel on oskused ja soov panustada globaalsesse koostöösse. Analüüsitulemused ja arutelu näitasid, et Eesti suutis neid kahte lähenemist oskuslikult integreerida, et oma kandidatuuri põhjendada ning kujundada endale legitiimne roll Arktikas.

Uurimistöö oluliseks edasiarenduseks oleks Eesti kandidatuuri süsteemsem võrdlus teiste riikidega, kes Arktika või konkreetsemalt Arktika Nõukogu liikmelisuse vastu huvi on üles näidanud. Kuigi käesoleva töö lõikes toodi mõningaid paralleele teiste riikidega kahe üldise globaalse narratiivi sees, siis oleks huvitav uurida kuivõrd konkreetsete teemad ja argumendid sarnanevad või erinevad (nt Ühendkuningriigi ja Eesti sarnane ning samas konfliktne näide Arktika geograafilise läheduse kohta). Samuti oleks kindlasti vajalik uurida, kuidas muutunud julgeolekuolukord on mõjutanud Eesti poolt loodavaid narratiive Arktikast nii institutsionaalsel kui populaarsel tasandil. Kuigi Eesti peamised seosed Arktikaga – nagu näiteks geograafiline lähedus, teadusliku uurimistöö pikaajaline kogemus ja kompetents jne – oleks tulevikus huvitav uurida, kas ja kuidas muutunud julgeolekupoliitiline olukord on mõjutanud Eesti ametlikke seisukohti (nt kas kerkib esile täiesti uusi teemasid) või seniste

teemade rõhuasetusi. Samuti oleks käesolevale tööle lisaks väga huvitav uurida teiste toimijate reaktsioone Eesti kandidatuurile, sest narratiivide või põhjenduste edukus lõpuks sõltub nende veenvusest. Lõpetuseks, käesolev uurimistöö piirdus teadlikult selle analüüsimisega, kuidas kandidatuuri käigus Eestit ja Arktikat esitleti. Seetõttu on käesolevast uurimistööst puudu sügavam tasand, mis kriitilise geopoliitika võtmes seoks esile kerkinud teemad ja narratiivid Eesti laiemal välispoliitilise identiteediga. Ka see teema väärleks kindlasti edasist uurimist.

Kasutatud kirjandus

1. Arctic Council (2013). *Arctic Council Observer Manual for Subsidiary Bodies*. Arctic Council Secretariat. <http://hdl.handle.net/11374/939> (külastatud 19. mai 2025)
2. Arctic Council. (2017). New Observer: Switzerland. Retrieved from <https://arctic-council.org/news/new-observer-switzerland/>
3. Arctic Council Secretariat. (2023). *The Arctic Council: A Quick Guide*. <http://hdl.handle.net/11374/2424> (külastatud 19. mai 2025)
4. Auerswald, D. P. (2020). Arctic Narratives and Geopolitical Competition. J. Weber (toim.), *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic: The High North Between Cooperation and Confrontation* (pp. 251-271). Cham: Springer International Publishing.
5. Bennett, M. M. (2015). How China Sees the Arctic: Reading Between Extraregional and Intraregional Narratives. *Geopolitics*, 20(3), 645-668.
doi:10.1080/14650045.2015.1017757
6. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
7. Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. London: Sage.
8. Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297-298.
9. Depledge, D. (2013). Assembling a (British) Arctic. *The Polar Journal*, 3(1), 163-177.
10. Filimonova, N., Obydenkova, A., & Rodrigues Vieira, V. G. (2023). Geopolitical and economic interests in environmental governance: explaining observer state status in the Arctic Council. *Climatic Change*, 176(5), 50.
11. Guest, G., MacQueen, K., & Namey, E. (2012). *Applied thematic analysis*.
12. Huang, Y., Kleindessner, M., Munishkin, A., Varshney, D., Guo, P., & Wang, J. (2021). Benchmarking of Data-Driven Causality Discovery Approaches in the Interactions of Arctic Sea Ice and Atmosphere. *Front Big Data*, 4, 642182.
13. Keskitalo, E. C. H. (2004). *Negotiating the Arctic: The construction of an international region*: Routledge.
14. Keskitalo, E. C. H. (2007). International Region-Building: Development of the Arctic as an International Region. *Cooperation and Conflict*, 42(2), 187-205.
15. Kim, E., & Stenport, A. (2021). South Korea's Arctic policy: political motivations for 21st century global engagements. *The Polar Journal*, 11(1), 11-29.

16. Knecht, S. (2013). Arctic regionalism in theory and practice: From cooperation to integration? *Arctic yearbook*, 2013, 4.
17. Knecht, S., & Keil, K. (2013). Arctic geopolitics revisited: spatialising governance in the circumpolar North. *The Polar Journal*, 3(1), 178-203.
18. Kuus, M. (2017). *Critical Geopolitics*. Oxford University Press.
19. Marandici, I. (2023). A Second Cold War? Explaining changes in the American discourse on China: Evidence from the Presidential debates (1960–2020). *Journal of Chinese Political Science*, 28(4), 511-535.
20. Naeem, M., Ozuem, W., Howell, K., & Ranfagni, S. (2023). A step-by-step process of thematic analysis to develop a conceptual model in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 22.
21. Neumann, I. B. (1994). A Region-Building Approach to Northern Europe. *Review of International Studies*, 20(1), 53-74.
22. Neumann, I. B. (2003). A Region-Building Approach. In F. Söderbaum & T. M. Shaw (toim.), *Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader* (160-178). London: Palgrave Macmillan UK.
23. Paasi, A. (1986). The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia - International Journal of Geography*, 164(1), 105-146.
24. Paasi, A. (2010). Regions are social constructs, but who or what 'constructs' them? Agency in question. *Environment and Planning A*, 42(10), 2296-2301.
25. Robertson, A. (2023). Arctic connections - Scotland's growing links with the Arctic: Ministerial speech. <https://www.gov.scot/publications/arctic-connections-scotlands-growing-links-arctic/>. (külastatud 19. mai 2025)
26. Rottem, S. V. (2020). Organisation, Actors and Member States' Interests. S. V. Rottem (toim.), *The Arctic Council: Between Environmental Protection and Geopolitics* (19-45). Singapore: Springer Singapore.
27. Solli, P. E., Elana, W. R., & Yennie Lindgren, W. (2013). Coming into the cold: Asia's Arctic interests. *Polar Geography*, 36(4), 253-270.
28. Staller, K. M. (2015). Qualitative analysis: The art of building bridging relationships. *Qualitative Social Work*, 14(2), 145-153.
29. Steinberg, P., & Dodds, K. (2015). The Arctic Council after Kiruna. *Polar Record*, 51(1),
30. Steinberg, P. E., Tasch, J., Gerhardt, H., Keul, A., & Nyman, E. A. (2015). *Contesting the Arctic: Politics and imaginaries in the circumpolar North*: Bloomsbury Publishing.

31. Szostek, J. (2018). Nothing Is true? The credibility of news and conflicting narratives during “Information War” in Ukraine. *The International Journal of Press/Politics*, 23(1),
32. Toal, G., Dalby, S., & Routledge, P. (2006). *The geopolitics reader*. Abingdon: Routledge.
33. Tuathail, G. Ó., & Dalby, S. (1998). *Rethinking geopolitics*. Routledge London.
34. Vääänen, V. (2022). The construction, solidification and political implications of geographical scientific facts: A perspective on the ‘changing’ Arctic region. *Geoforum*, 128, 21-32.
35. Vääänen, V., & Zimmerbauer, K. (2020). Territory–network interplay in the co-constitution of the Arctic and ‘to-be’ Arctic states. *Territory, Politics, Governance*, 8(3), 372-389.
36. Välisministeerium. (2025). Välisministeeriumi Arktika tegevuskava tutvustav üksleht. https://vm.ee/sites/default/files/documents/2025-01/VM_Arktika-tegevusleht_EST_A4_preview01.pdf (külastatud 19. mai 2025)
37. van Noort, C. (2017). Study of strategic narratives: The case of BRICS. *Politics and Governance*, 5(3), 121-129.
38. Young, O. R. (2020). Shifting ground: Competing policy narratives and the future of the Arctic. D. S. H. Kristina Spohr (toim.), *The Arctic and world order* (47-62): Transatlantic Leadership Network.

Analüüsitud andmekogu

1. Arctic Circle. 2021. „Estonia in the Arctic: what can it offer?“ 14. jaanuar.
<https://www.youtube.com/watch?v=GDJfSZqWu44>
2. Eesti Teaduste Akadeemia. 2021. "Webinar: the Changing Arctic" 14. veebruar.
<https://www.akadeemia.ee/en/events/webinar-the-changing-arctic/> (külastatud 19. mai 2025)
3. Maiberg, T. 2021. "Tiina Maiberg: ettevõtlus jäises kliimas annab erilisi võimalusi" 21. veebruar. <https://www.aripaev.ee/arvamused/2021/02/21/tiina-maiberg-ettevotlus-jaises-kliimas-annab-erilisi-voimalusi> (külastatud 19. mai 2025)
4. Reinsalu, U; Thordarson G. T. 2020. "Välisministrid: Island ja Eesti on tugevad partnerid" ERR, 21. veebruar. <https://www.err.ee/1055496/valisministrid-island-ja-eesti-on-tugevad-partnerid> (külastatud 19. mai 2025)
5. Riigikogu. 2020a. "Väliskomisjon asub arutama Arktika küsimusi" 19. oktoober.
<https://www.riigikogu.ee/pressiteated/valiskomisjon-et-et/valiskomisjon-asub-arutama-arktika-kusimusi/> (külastatud 19. mai 2025)
6. Riigikogu. 2020b. "Väliskomisjoni istungi protokoll" 19. oktoober.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/cc791385-5968-4414-b318-c2ce0d0a4535/> (külastatud 19. mai 2025)
7. Riigikogu. 2021a. "Arktika Nõukogu – miks me vaatlejaks kandideerime?" 28. jaanuar. <https://www.youtube.com/watch?v=rmbINBb9X0E&t=> (külastatud 19. mai 2025)
8. Riigikogu. 2021b. "Väliskomisjon käsitleb avalikul istungil uuringut Eesti huvidest ja võimalustest Arktikas" 18. mai. <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/valiskomisjon-et-et/valiskomisjon-kasitleb-avalikul-istungil-uuringut-eesti-huvidest-ja-voimalustest-arktikas/> (külastatud 19. mai 2025)
9. Riigikogu. 2021c. "Väliskomisjon: Eesti vajab kõikehõlmavat Arktika strateegiat" 08. juuni. <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/valiskomisjon-et-et/valiskomisjon-eesti-vajab-koikeholmavat-arktika-strateegiat/> (külastatud 19. mai 2025)
10. Riigikogu. 2021d. "Väliskomisjoni istungi protokoll" 8. juuni.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/02429184-535f-4741-b38e-d6c5ca981cc8/> (külastatud 19. mai 2025)

11. Riigikogu. 2021e. "Väliskomisjoni seminaril arutleti Eesti Arktika Nõukogu vaatlajariigiks kandideerimise üle" 28. jaanuar. <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/valiskomisjon-et-et/valiskomisjoni-seminaril-arutleti-eesti-arktika-noukogu-vaatlajariigiks-kandideerimise-ule/> (külastatud 19. mai 2025)
12. Välisministeerium. 2019a. "Reinsalu: Venemaa ja Hiina tegevusi Arktikas tuleb hoolega jälgida" 30. august. <https://vm.ee/uudised/reinsalu-venemaa-ja-hiina-tegevusi-arktikas-tuleb-hoolega-jalgida> (külastatud 19. mai 2025)
13. Välisministeerium. 2019b. "Välisminister Reinsalu: Eesti asub taotlema vaatljastaatust Arktika Nõukogus" 14. november. <https://vm.ee/uudised/valisminister-reinsalu-eesti-asub-taotlema-vaatljastaatust-arktika-noukogus> (külastatud 19. mai 2025)
14. Välisministeerium. 2020a. "Eesti alustas Arktika Nõukogu vaatljastaatuse taotluse ettevalmistamist" 28. jaanuar. <https://vm.ee/uudised/eesti-alustas-arktika-noukogu-vaatljastaatuse-taotluse-ettevalmistamist> (külastatud 19. mai 2025)
15. Välisministeerium. 2020b. "Eesti esitab lähiajal taotluse Arktika Nõukogu vaatljariigiks saamiseks" 15. oktoober. <https://vm.ee/uudised/eesti-esitab-lahiajal-taotluse-arktika-noukogu-vaatljariigiks-saamiseks> (külastatud 19. mai 2025)
16. Välisministeerium. 2020c. "Eesti pürgib ametlikult Arktika Nõukogu vaatljariigiks" 09. november. <https://vm.ee/uudised/eesti-purgib-ametlikult-arktika-noukogu-vaatljariigiks> (külastatud 19. mai 2025)
17. Välisministeerium. 2020d. "Eesti tutvustab täna virtuaalüritusel välispartneritele oma Arktika Nõukogu vaatljaliikme taotlust" 30. november. <https://vm.ee/uudised/eesti-tutvustab-tana-virtuaaluritusel-valispartneritele-oma-arktika-noukogu-vaatljaliikme> (külastatud 19. mai 2025)
18. Välisministeerium. 2020e. "Estonia as an aspiring Arctic State" 30. november. <https://www.facebook.com/valismin/videos/203382054567893> (külastatud 19. mai 2025)
19. Välisministeerium. 2020f. "Urmas Reinsalu arutas Islandi välisministriga Arktika teemasid ja Põhja-Balti koostööd" 19. veebruar. <https://vm.ee/uudised/urmas-reinsalu-arutas-islandi-valisministriga-arktika-teemasid-ja-pohja-balti-koostood> (külastatud 19. mai 2025)

20. Välisministeerium. 2020g. "Välisminister arutas Rootsi parlamendi esimehega piirkondlikku koostööd" 13. veebruar. <https://vm.ee/uudised/valisminister-arutas-rootsi-parlamendi-esimehega-piirkondlikku-koostood> (külastatud 19. mai 2025)
21. Välisministeerium. 2020h. "Välisminister Urmas Reinsalu aastakõne välispoliitikast Riigikogus" 11. veebruar. <https://vm.ee/uudised/valisminister-urmas-reinsalu-kone-riigikogus-valispoliitikast> (külastatud 19. mai 2025)
22. Välisministeerium. 2021a. "Algab Arktika kuu" 28. jaanuar. <https://vm.ee/uudised/algab-arktika-kuu> (külastatud 19. mai 2025)
23. Välisministeerium. 2021b. "Arktika kuu tõi kokku Eesti teadlased, ettevõtjad ja polaarhuvilised" 27. veebruar. <https://vm.ee/uudised/arktika-kuu-toi-kokku-eesti-teadlased-ettevotjad-ja-polaarhuvilised> (külastatud 19. mai 2025)
24. Välisministeerium. 2021c. "Arktika leidlik naaber Eesti kandideerib Arktika Nõukogu vaatlejaks" 21. aprill. <https://reisiajakiri.gotravel.ee/ajakiri/arktika-leidlik-naaber-eesti-kandideerib-arktika-noukogu-vaatlejaks/> (külastatud 19. mai 2025)
25. Välisministeerium. 2021d. "Arktika-teemalisel ühisseminaril räägiti Eesti ja Norra teaduskoostööst" 14. aprill. <https://vm.ee/uudised/arktika-teemalisel-uhisseminaril-raagiti-eesti-ja-norra-teaduskoostoost> (külastatud 19. mai 2025)
26. Välisministeerium. 2021e. „Eesti ja USA käsitlesid veebiseminaril koostöövõimalusi Arktika kestliku arengu toetamiseks“ <https://www.vm.ee/uudised/eesti-ja-usa-kasitlesid-veebiseminaril-koostoovoimalusi-arktika-kestliku-arengu-toetamiseks> (külastatud 19. mai 2025)
27. Välisministeerium. 2021f. "Eesti jätkab teekonda Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks" 21. mai. <https://vm.ee/uudised/eesti-jatkab-teekonda-arktika-noukogu-vaatlejaliikmeks> (külastatud 19. mai 2025)
28. Välisministeerium. 2021g. "Eesti välisminister Liimetsa ja Vene välisminister Lavrovi telefonivestlus keskendus kahepoolsetele suhetele ja rahvusvahelisele olukorrale" 09. aprill. <https://vm.ee/uudised/eesti-valisminister-liimetsa-ja-vene-valisminister-lavrovi-telefonivestlus-keskendus> (külastatud 19. mai 2025)
29. Välisministeerium. 2021h. "Foreign Minister Eva-Maria Liimets' speech at Arctic Frontiers 2021 virtual conference “Building Bridges” session “Arctic Responses to COVID-19”" 1. veebruar. <https://vm.ee/en/news/foreign-minister-eva-maria-liimets-speech-arctic-frontiers-2021-virtual-conference-building> (külastatud 19. mai 2025)

30. Välisministeerium. 2021i. "Supporting Sustainable Development in the Arctic: Estonia's Role in Advancing Collaboration" 26. aprill.
<https://www.youtube.com/watch?v=MfyHU3gy-js&t=890s> (külastatud 19. mai 2025)
31. Välisministeerium. 2021j. "Polaarfoorumil tutvustatakse Eesti teadlaste huve ja võimalusi Arktikas" 16. veebruar. <https://vm.ee/uudised/polaarfoorumil-tutvustatakse-eesi-teadlaste-huve-ja-voimalusi-arktikas> (külastatud 19. mai 2025)
32. Välisministeerium. 2021n. "Välisminister Eva-Maria Liimetsa ettekanne välispoliitika arutelul Riigikogus" 16. veebruar. <https://vm.ee/uudised/valisminister-eva-maria-liimetsa-ettekanne-valispoliitika-arutelul-riigikogus> (külastatud 19. mai 2025)
33. Äripäev. 2021. "Märt Volmer Äripäeva raadios" 1. veebruar.
<https://www.aripaev.ee/saated/2021/02/01/tippametnik-soovitab-eesi-ettevotjal-ari-ajada-ka-arktikas> (külastatud 19. mai 2025)

Lisa 1

Temaatilise analüüsi käigus tuvastatud teemad ja alateemad

Uurimisküsimus 1: Millisena esitles Eesti enda huvi Arktika Nõukogu vastu ning omapoolset võimalikku panust Arktika Nõukogu töösse?

Teema	Alateema
1.1 Majandus	Võimalused Eesti ettevõtjatele Rohetehnoloogia Innovatsioon Digitaalne areng Kliimaga sobiv ehitus ja infrastruktuur
1.2 Teadus	Ajaloolised polaaruurimused Keskkonnateadused Põlisrahvaste uurimused Rahvusvaheline teadusala koostöö
1.3 Välispoliitiline koostöö	Regionaalne koostöö Liitlassuhted Kliimadiplomaatia Arktika teemal kaasa rääkimine Rahvusvaheline multilateraalne koostöö
1.4 Julgeolek	Madalate pingete hoidmine

Uurimisküsimus 2: Kuidas esitles ja kujutas Eesti kandideerimise protsessi käigus Arktikat?

Teema	Alateema
2.1 Geograafiliselt defineeritav regioon	Arktika kui geograafiline piirkond
2.2 Füüsilised tingimused	Ilmastikutingimused, kliima

	Hõre asustus Lumi ja külm ilm kui identiteedi osa
2.3 Tundmatu ja teaduslikult avastatav	Arktika kui veel osaliselt tundmatu piirkond Andmepuuduse ja uurimisvajaduse rõhutamine Teaduslik kohalolu
2.4 Globaalsete muutuste keskpunkt	Kliimamuutuse globaalne mõju Arktika kui „lakmuspaber“ ülemaailmsetele protsessidele Arktika keskkonna muutus Majanduslik areng Põlisrahvaste eluolustiku muutus
2.5 Arktika kui koostöövõrgustik	Rahvusvaheline koostöö Teaduse ja kestliku arengu rõhutamine

Uurimisküsimus 3: Kuidas esitles ja kujutles Eesti ennast Arktikaga seoses kandideerimise protsessi käigus?

Teema	Alateema
3.1 Geograafiline asend	Geograafiline lähedus ja naabus „Kõige põhjapoolsem mitte-Arktika riik“ Jagatud kliima ja keskkond
3.2 Kohalolu Arktikas läbi teaduse	Ajaloolised polaaruurijad Kaasaegne teaduslik panus Eesti kohalolu teaduse kaudu
3.3 Innovatiivne lahenduste pakkuja	Digiriigi kuvand „E-Arktika“ kontseptsioon Eesti on teinud ise ühiskondlikud muudatused läbi

- 3.4 Kultuuriline seos põlisrahvastega Põlisrahvaste õiguste toetamine
Soome-ugri rahvaste kultuuriline seotus
Moraalne kohustus aidata suurendada kestlikkust
ja sidusust
- 3.5 Osalus multilateraalses koostöös Arktika on jagatud vastutus
Eesti roll koostööpartnerina multilateraalsetes
organisatsioonides
Sobivus Arktika Nõukogu väärtustega

Mina, Annamari Realo (isikukood: 60302142717), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti kandideerimise põhjendamine arktika nõukogu vaatlejariigiks: Huvide, identiteedi ja regiooni kujutamine aastatel 2019–2021“ mille juhendaja on Eiki Berg,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas
- digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.